

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Tereza Bártová

Ochrana dětí v mezinárodním uprchlickém právu

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Věra Honusková, Ph.D.

Katedra mezinárodního práva veřejného

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 22. 06. 2017

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 22. 06. 2017

Tereza Bártová

Poděkování

Děkuji JUDr. Věře Honuskové, Ph.D. za důvěru při výběru tématu práce, cenné a konzultace a pomoc při vedení diplomové práce. Za formální a jazykové korektury děkuji JUDr. Janu Vychytovi.

Obsah

Úvod	1
1 Pojem právní ochrany dítěte	5
1.1 Vývoj mezinárodní ochrany dítěte	6
2 Uprchlické právo.....	10
2.1 Úvod do uprchlického práva.....	10
2.2 Současná právní úprava	11
3 Ochrana dítěte v mezinárodním uprchlickém právu.....	13
3.1 Princip nejlepšího zájmu dítěte.....	20
3.1.1 Vyhodnocování a určení nejlepšího zájmu dítěte	22
3.2 Aplikace principu nejlepšího zájmu dítěte při podání žádosti o mezinárodní ochranu	24
3.2.1 Proces rozhodování o žádosti o mezinárodní ochranu.....	24
A Vstup na území	25
B Identifikace.....	25
C Procesní záruky a podpůrná opatření	26
D Právní zástupce	27
E Pohovor	28
F Informování dítěte	29
G Určování věku.....	29
H Detence či jiné zbavení osobní svobody	30
3.2.2 Posouzení udělení ochrany na základě jednotlivých důvodů	31
A Opodstatněný strach z pronásledování.....	32
B Původce pronásledování.....	34

C	Důvody pronásledování na základě Ženevské úmluvy	35
3.2.3	Aplikace pozastavující klauzule	38
3.2.4	Aplikace vylučující klauzule	39
3.2.5	Udělení azylu	40
3.2.6	Princip non – refoulement.....	40
3.2.7	Doplňková ochrana	41
3.3	Trvalé řešení	42
4	Regionální ochrana – Evropská Unie	46
4.1	Směrnice Rady o právu na sloučení rodiny	48
4.2	Směrnice stanovující normy pro přijímání žadatelů o mezinárodní ochranu.	48
4.3	Kvalifikační směrnice	50
4.4	Návratová směrnice	51
4.5	Procedurální směrnice	52
4.6	Dublinké nařízení III	53
4.7	Shrnutí	57
	Seznam zkratk.....	62
	Použité prameny a literatura	63
	Abstract.....	73
	Keywords.....	75

Úvod

Tématem této diplomové práce je ochrana dítěte v mezinárodním uprchlickém právu. V současné době tvoří děti více než polovinu všech uprchlíků na světě.¹ Přitom právě děti představují nejvíce ohroženou a zranitelnou skupinu mezi uprchlíky. Dle UNHCR jsou uprchlické děti vystaveni riziku zneužívání, násilí, vykořisťování, vojenskému náboru či obchodování s lidmi.² Přitom je nutno mít na mysli, že se stále jedná o dítě – nedospělého, extrémně zranitelného jedince vystavenému výše zmíněným rizikům.

Přes všechna tato rizika neexistuje na poli mezinárodního práva žádná úmluva nebo jiný nástroj komplexně upravující povinnosti států ve vztahu k uprchlým dětem a jejich práva. Přestože se Úmluva o právním postavení uprchlíků (dále jen „Úmluva“ nebo „Ženevská úmluva“) vztahuje i na děti, nijak speciálně postavení dítěte neupravuje. Nejedná se však o jediný dokument týkající se dítěte v postavení uprchlíka. Jedním z nejdůležitějších mezinárodně právních dokumentů týkajících se práv dítěte je Úmluva OSN o právech dítěte³ (dále „Úmluva o právech dítěte“ nebo „CRC“⁴). CRC upravuje v čl. 22 povinnost států, aby každému dítěti v postavení uprchlíka nebo dítěti, které o přiznání takového postavení žádá, zabezpečily veškerou potřebou ochranu a humanitární pomoc při využívání práv vyplývajících z této úmluvy a mezinárodního práva. CRC dále zakotvuje čtyři výchozí principy, mimo jiné princip nejlepšího zájmu dítěte, kterými jsou smluvní státy povinny se řídit při každém rozhodování týkajícím se dítěte. Nicméně ani CRC, stejně jako Ženevská úmluva, neobsahuje žádný návod k samotnému procesu uznávání dítěte jako uprchlíka.

¹ UNHCR, [cit. 2017-04-05]. Dostupné z: <http://www.unhcr.org/children-49c3646c1e8.html>.

² Tamtéž.

³ Úmluva o právech dítěte z 20.11. 1989 (pub. pod č. 104/1991 Sb).

⁴ Při výběru zkratky vycházím z anglického názvu Convention on Rights of the Child.

Cíl práce

Záměrem úvodních kapitol diplomové práce je postupně zanalyzovat vztah těchto dvou výše zmíněných úmluv, a to pomocí nástinu historického vývoje ochrany dětí a historického vývoje ochrany uprchlíků.

Cílem práce je přinést odpověď na otázky, zda a jakým způsobem ovlivňuje CRC a v ní zakotvený princip nejlepšího zájmu dítěte, postavení dítěte jako uprchlíka, co přesně si pod pojmem nejlepší zájem dítěte představit, jakým způsobem se princip projevuje během procesu posouzení žádosti o mezinárodní ochranu a konečně zda modifikuje tento princip nějakým způsobem jednotlivé důvody stanovené v Ženevské úmluvě pro přiznání mezinárodní ochrany v případě dítěte.

Struktura práce

První kapitola se zabývá pojmem ochrany dítěte, jeho vývojem, historickým vymezením a zakotvením v mezinárodním právu. Vymezuje definici dítěte v rámci mezinárodního práva, pojem dítěte bez doprovodu a odloučeného dítěte. Postupně popisuje vývoj práv dítěte od chápání dítěte jako objektu práva, přes uznání jeho statusu jako subjektu mezinárodního až po přiznání práv procesních. V úvodní kapitole je taktéž zdokumentován proces přijímání hlavních mezinárodních instrumentů týkajících se práv dítěte, a to Deklarace práv dítěte přijaté na shromáždění Ligy národů v roce 1924, Deklarace práv dítěte přijaté Valným Shromážděním OSN v roce 1959 a především klíčového dokumentu - Úmluvy OSN o právech dítěte z roku 1989.

Druhá kapitola stručně popisuje vývoj uprchlického práva ve 20. století, přijetí Ženevské úmluvy z roku 1951 a následně Protokolu z roku 1967, kterým byla odstraněna časová mez, dle které byla uprchlíkem pouze ta osoba, která se splňovala vymezení uvedené v úmluvě v důsledku událostí, které nastaly před

1. lednem 1951 v Evropě nebo jinde a nachází se mimo svou vlast. V této kapitole je dále uvedena definice uprchlíka dle Ženevské úmluvy práva osob, které obdržely mezinárodní ochranu.

Třetí kapitola spojuje předchozí dvě kapitoly a zabývá se samotnou ochranou dítěte v mezinárodním uprchlickém právu. Ženevská úmluva nijak speciálně neupravuje ani nezmiňuje postavení dětí – uprchlíků. Tato kapitola si ve své první části klade za cíl popsání vztahu Ženevské úmluvy a CRC, jakožto klíčového dokumentu týkajícího se práv dítěte. V první části je položena otázka, zda a jakým způsobem ovlivňuje CRC proces žádosti o mezinárodní ochranu podanou dítětem. V některých z doporučení a směrnic UNHCR, Výboru OSN pro práva dítěte či UNICEF lze sledovat tendence směřující k přiznávání mezinárodní ochrany dítěti z důvodu porušování jeho práv zakotvených v CRC. Tato kapitola se snaží zodpovědět a doložit, zda je takové rozšíření validní či zda se jedná o nepřijatelné rozšíření definice uprchlíka.

Druhá část třetí kapitoly popisuje základní principy CRC, a dále se důkladněji zabývá principem nejlepšího zájmu dítěte. Úkolem této části je s pomocí dokumentů Výboru OSN pro práva dítěte, směrnic a doporučení UNHCR a dalších dokumentů analyticky rozebrat vliv principu nejlepšího zájmu dítěte na proces žádosti dítěte o mezinárodní ochranu. Tato část se postupně zaměřuje na aplikaci tohoto principu při podání žádosti o mezinárodní ochranu a v procesu rozhodování o přiznání či zamítnutí žádosti a snaží se zodpovědět na otázky, jakým způsobem a zda vůbec modifikuje tento princip jednotlivé elementy procesu přiznání či zamítnutí mezinárodní ochrany, například proces identifikace žadatele jako dítěte, pohovor, procesní záruky a podpůrná opatření, informování dítěte, nutnost právního zástupce či určování věku žadatele. Stejným způsobem se snaží zodpovědět, zda se důvody pro přiznání postavení uprchlíka aplikují na žádost dítěte stejně jako v případě dospělého žadatele, či jsou nějakým způsobem modifikovány právě principem nejlepšího zájmu dítěte a jeho specifickým postavením.

Poslední část třetí kapitoly se věnuje možnostem trvalého řešení specifické situace dítěte – žadatele o mezinárodní ochranu. S ohledem na téma diplomové práce se zabývá především situací, kdy je dítěti přiznán status uprchlíka, a situací, kdy je mezinárodní ochrana zamítnuta nebo je přiznána jiná forma ochrany, zmiňuje jen okrajově.

V kontextu současné uprchlické situace je krom mezinárodních instrumentů významný i regionální ochrana. Poslední kapitola je tak věnována ochraně dítěte v rámci uprchlického práva na úrovni Evropské Unie. Úvodní část kapitoly představuje společný azylový systém Evropské Unie a snahu o stanovení společných minimálních standardů. Postupně se zabývá jednotlivými směnicemi a nařízením v rámci společného azylového systému a analyzuje ustanovení týkající se děti a dětí bez doprovodu s tím, že největší prostor je věnován široce diskutovanému Dublinskému nařízení⁵, resp. návrhu jeho přepracovaného znění, který Evropská Komise představila dne 4. 5. 2016. Cílem této kapitoly je jednak zmapovat ochranu poskytovanou dětem a dětem bez doprovodu v evropském právu a posoudit, zda a jakým způsobem se i na této úrovni uplatňuje princip nejlepšího zájmu dítěte.

⁵ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 604/2013 ze dne 26. června 2013, kterým se stanoví kritéria a postupy pro určení členského státu příslušného k posuzování žádosti o mezinárodní ochranu podané státním příslušníkem třetí země nebo osobou bez státní příslušnosti v některém z členských států. Úř. Vest. L 180/31.

1 Pojem právní ochrany dítěte

Článek 1 CRC rozumí dítětem každou lidskou bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve. Dodatek relativizující hranici 18 let měl z části zajistit nejvyšší možný počet ratifikací včetně zemí, které mají z kulturních důvodů věkovou hranici dospělosti postavenou níže.⁶ Praxe tak může být složitější, neboť ve vnitrostátním právu existují různé věkové hranice, podle kterých mohou děti nabýt za určitých okolností plné právní svéprávnosti ještě před dovršením 18 let (například sňatkem). Výbor OSN pro lidská práva přitom v souvislosti s tím požaduje, aby věkové hranice stanovené vnitrostátním právem smluvních států nebyly stanoveny „neodůvodnitelně nízko“, a uvádí, že smluvní strany se *„nemohou zprostit smluvních závazků podle Paktu týkajících se osob mladších 18 let, a to bez ohledu na to, zda dosáhly zletilosti podle vnitrostátního právního řádu.“*⁷

Jelikož se tato práce zabývá především dětmi bez doprovodu a odloučenými dětmi, je nutné tyto dva pojmy definovat. Dle definice Výboru OSN pro práva dítěte se pod pojmem „dětí bez doprovodu“ (Unaccompanied Minors) rozumí děti definované v článku 1 CRC, které jsou odloučené od svých rodičů a dalších příbuzných a nejsou ani v péči dospělého, který by byl za ně podle práva nebo zvyklostí odpovědný.

⁶ DOHNALOVÁ, Radka. *Dětská práva ve světle mezinárodně právních závazků ČR* [online]. Tábor, 2012 [cit. 2017-04-04]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/11244/>. Disertační práce. Právnická fakulta University Karlovy. Vedoucí práce Doc. PhDr. Stanislava Hýbnerová, str. 16.

⁷ UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No. 17 (2013) on the right of the child to rest, leisure, play, recreational activities, cultural life and the arts (art. 31), 17 April 2013, CRC/C/GC/17, [accessed 11. 05. 2017], available at: <http://www.refworld.org/docid/51ef9bcc4.html>.

S ohledem na to, že se v mnoha případech děti nenacházejí zcela bez doprovodu, ale jsou ve skupinách s dalšími uprchlíky či migranty, používá se i termín „odloučené děti“ (Separated Children). Tento pojem zahrnuje děti definované v článku 1 CRC, které jsou odloučeny od obou svých rodičů nebo od svého předchozího zákonného nebo přímého opatrovníka na základě zvyklostí, ale ne nutně od ostatních příbuzných. Tato skupina dětí tak může zahrnovat děti v doprovodu jiných zletilých členů rodiny.^{8, 9}

1.1 Vývoj mezinárodní ochrany dítěte

Pro porozumění ochrany dítěte v mezinárodním právu se nelze obejít bez pohledu do historie a zasazení práv dítěte do širšího rámce lidských práv obecně. V 18. století se začala formovat idea „přirozeného práva“ tedy práv náležejících každé lidské bytosti ze své podstaty. Následující století přináší myšlenku, že každá lidská bytost bez rozdílu si zaslouží úctu a respekt a měla by být brána jako subjekt práv nadaný možností uplatnit svá práva vůči ostatním s tím, že státní moc má povinnost taková práva chránit a

⁸ UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No. 6 (2005): Treatment of Unaccompanied and Separated Children Outside their Country of Origin, 1 September 2005, CRC/GC/2005/6, available at: <http://www.refworld.org/docid/42dd174b4.html> [accessed 11 November 2016], str. 6.

⁹ V Evropské Unii se na legislativní úrovni používá termín „nezletilé osoby bez doprovodu“ definovaný ve Směrnici Evropského parlamentu a Rady 2011/95/EU ze dne 13. prosince 2011 o normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli požívat mezinárodní ochrany, o jednotném statusu pro uprchlíky nebo osoby, které mají nárok na doplňkovou ochranu, a o obsahu poskytnuté ochrany, článek 2 jako: *„nezletilá osoba, která vstupuje na území členských států bez doprovodu dospělé osoby, jež za ni podle právních předpisů nebo praxe dotyčného členského státu odpovídá, a to po dobu, po kterou se skutečně nenachází v péči takové osoby; tato definice zahrnuje i nezletilou osobu, jež je ponechána bez doprovodu po vstupu na území členských států“*.

respektovat.¹⁰ V rámci Ligy národů a Mezinárodní organizace práce byly přijaty první mezinárodní dokumenty týkající se práv dětí. Snaha o udržení mezinárodního míru a ochrany lidských práv byla po konci druhé světové války široce přijímána a podporována a přinesla nebývalý rozvoj právních předpisů v oblasti lidských práv.¹¹ Na půdě OSN byla roku 1948 přijata Všeobecná deklarace lidských práv obsahující katalog práv přiznaných každému jednotlivci. Deklarace byla přijata ve formě rezoluce, tudíž má doporučující povahu, svým významem však předčí mnoho právně závazných smluv.¹²

Mezinárodněprávní ochrana dětí jako takových přichází až ve 20. století. Z pojetí dítěte jako objektu mezinárodního práva lze postupem času sledovat vývoj směřující přes přiznání určitých hmotných práv až k přiznání práv procesních tak, aby se mohly domáhat svých základních práv přímo, a ne pouze prostřednictvím dospělých.¹³ Prvním mezinárodním dokumentem, jehož předmětem byly pouze děti, byla Deklarace práv dítěte přijatá na shromáždění Ligy národů v roce 1924. Dle Van Buerna vytvořila deklarace na mezinárodní úrovni koncept práv dítěte, a to i přesto, že nebyla nikdy zamýšlena jako právně závazný dokument a dítě zde bylo chápáno mnohem spíše jako objekt ochrany nežli jako aktivní subjekt práv.¹⁴ Dne 20. listopadu 1959 byla Valným shromážděním OSN přijata Deklarace práv dítěte obsahující 10 zásad týkajících se pouze sociálních a hospodářských práv. Již v preambuli Deklarace je stanoveno, že *„dítě potřebuje pro svou tělesnou a duševní nezralost zvláštní záruky, péči a zvláštní právní ochranu před narozením i po něm, že potřeba těchto zvláštních záruk byla zakotvena v Ženevské deklaraci*

¹⁰ SHAW, Malcolm N. *International law. Seventh edition.* Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press, 2014. ISBN 1107040868. str. 197.

¹¹ Tamtéž, str. 198.

¹² ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné.* V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnícké učebnice. ISBN 978-80-7179-728-9, Str. 21.

¹³ Srovnej Deklaraci práv dítěte a Evropskou Úmluvu o výkonu práv dětí čl. 3, nebo čl. 10.

¹⁴ VANBUEREN, Geraldine. *The international law on the rights of the child.* Dordrecht [u.a.]: Nijhoff, 1998. ISBN 9789041110916, str. 7.

práv dítěte z r. 1924 a uznána ve Všeobecné deklaraci lidských práv a ve statutech mezinárodních odborných organizací a ostatních mezinárodních organizací, zabývajících se otázkami péče o děti, že lidstvo je povinno dát dětem to nejlepší, co jim může dát.“

Klíčovým dokumentem se stala Úmluva OSN o právech dítěte z roku 1989, která stanovuje základní občanská, politická, ekonomická, sociální a kulturní práva dětí a povinnost států tato práva zajišťovat. Mezi základní práva dítěte patří například právo na život, právo na jméno, právo na zajištění ochrany a pomoci poskytované státem, pokud je dítě zbaveno rodinného prostředí, právo na ochranu zdraví a využívání zdravotnických zařízení, právo na ochranu před násilím, ponižováním a vykořisťováním a další. Duševně nebo tělesně postižené děti mají kromě jiného podle Úmluvy právo prožít plný a řádný život. Mezi povinnosti států pak patří například přijetí opatření ke snížení dětské úmrtnosti, opatření k zajištění podpory středního vzdělání, které je buďto bezplatné, nebo je dítěti v případě nutnosti poskytnuta finanční pomoc, nebo ochrana dětí před mučením. Úmluva dále obsahuje základní principy mezinárodního práva dětských práv.¹⁵ Jedním z těchto principů je i princip nejlepšího zájmu dítěte, kterým se budou blíže zabývat následující kapitoly. Společně s vývojem společnosti a situace dětí se objevují i nové hrozby, které mohou ovlivnit život dětí. Reakcí na tyto skutečnosti jsou opční protokoly přijaté Valným Shromážděním OSN.¹⁶

Nejnovějším opčním protokolem CRC přijatým na půdě Valného Shromáždění OSN je Opční protokol zavádějící postup předkládání oznámení. Tento protokol umožňuje jednotlivci, skupině jednotlivců nebo smluvní straně CRC

¹⁵ BUCK, Trevor. *International child law*. Portland, Or.: Cavendish Publishing, 2005. ISBN 1859419488. str. 38.

¹⁶ Jedná se o Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů, Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii a Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte zavádějící postup předkládání oznámení.

upozornit Výbor pro práva dítěte na porušování jednotlivých ustanovení.^{17, 18} Úvodní ustanovení protokolu obsahují obecné zásady, kterými se řídí i samotná CRC, tedy že Výbor pro práva rozhoduje se zřetelem na princip nejlepšího zájmu dítěte a respektuje názor dítěte s ohledem na jeho věk a stupeň zralosti. Protokol dále zavádí tři režimy pro vymáhání dodržování závazků stanovených CRC. Prvním režimem je stížnost na smluvní stát podaná jednotlivcem nebo skupinou jednotlivců. Pokud je stížnost přijata, Výbor neprodleně seznámí dotčený stát s obsahem a s vlastními závěry a ten je povinen předložit vysvětlení nebo informovat o opatřeních k nápravě. Řízení může skončit i stanovením povinnosti nápravy nežádoucího stavu dotčenému státu nebo smírnou dohodou. Druhým režimem je formalizovaná komunikace mezi smluvními státy. Ta umožňuje zahájení řízení v případě, že jedna ze stran tvrdí, že jiná strana porušuje ustanovení úmluvy.¹⁹ Třetí režim umožňuje Výboru zahájit řízení na základě spolehlivých informací, že některý ze smluvních států porušuje systematicky jednotlivá ustanovení úmluvy.

Největším přínosem tohoto protokolu je umožnění dítěti hájit svá práva i v případě, že jsou tato porušována smluvním státem, a to před nezávislým a nadnárodním orgánem – Výborem OSN pro práva dítěte.

Pro úplnost je třeba zmínit i další mezinárodní instrumenty týkající se ochrany dětí, jakými jsou například Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen, Úmluva o omezení případů bezdomovectví, Úmluva týkající se osob bez státní

¹⁷ Podobný mechanismus je i v řadě jiných lidskoprávních smluv OSN, například v Opčním protokolu k Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením nebo v Opčním protokolu k Úmluvě o odstranění všech forem diskriminace žen.

¹⁸ V případě, že konkrétní smluvní stát přistoupil i dalším z opčních protokolů, tak i na porušování těchto jednotlivých opčních protokolů.

¹⁹ Závaznost tohoto režimu není dána automaticky přistoupením k Opčnímu protokolu o zavádějícímu postup předkládání oznámení. Jednotlivé státy mohou přistoupit k tomuto závazku prostřednictvím deklarace uznání působnosti Výboru.

příslušnosti nebo Haagská úmluva na ochranu dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení.

2 Uprchlické právo

2.1 Úvod do uprchlického práva

Uprchlíctví jako první institut vznikl jako reakce na problém hromadného uprchlívání. Byť můžeme najít příklady hromadného uprchlívání již před začátkem 20. století, teprve ve zmíněném období se uprchlické právo začlenilo do pozitivního mezinárodního práva.²⁰ Společnost Národů přijala smlouvy poskytující náhradní právní ochrany osobám, které se nikoliv vlastní vinou ocitly bez adekvátní ochrany vyplývající z institutu státního občanství.²¹ Po druhé světové válce v návaznosti na proudy uprchlíků především z dříve okupovaných zemí byla zřízena Správa Spojených národů pro pomoc a obnovu. Jedním z jejích úkolů byla i snaha o repatriaci zavlčených osob. V jejích úkolech na ní navázala Mezinárodní organizace pro uprchlíky. Svou činnost ukončila ke dni 1. 3. 1952. K ochraně uprchlíků byl následně vytvořen orgán OSN – Vysoký komisař pro uprchlíky, který na počátku své činnosti působil při dobrovolné repatriaci a místní integraci uprchlíků v zemi, která jim poskytla mezinárodní ochranu. UNHCR působící až do současnosti.

²⁰ Blíže ŠTURMA, Pavel a Věra HONUSKOVÁ (eds.). *Teorie a praxe azylu a uprchlívání*. 2., dopl. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko v nakl. Eva Rozkotová, 2012. Scripta iuridica. ISBN 978-80-87146-68-2. str. 23-24.

²¹ Například Ujednání týkající se vydání osobních průkazů ruským a arménským uprchlíkům (1929) a Ujednání o právním postavení ruských a arménských uprchlíků (1928).

2.2 Současná právní úprava

V současném mezinárodním právu upravuje na úrovni OSN nabývání a pozbývání uprchlického statusu Úmluva o právním postavení uprchlíků přijatá v roce 1951 ve znění Protokolu z roku 1967²². Základem úmluvy je definice uprchlíka, právní postavení uprchlíků a jejich práva a povinnosti v zemi jejich útočiště. Úmluva dále obsahuje povinnosti smluvních států a postavení Úřadu Vysokého komisaře pro uprchlíky.

Pomineme-li časové a územní omezení, obsahuje článek 1 Ženevské úmluvy definici skládající se ze zahrnující, vylučující a pozastavující části.²³ Podle obecné definice v odstavci A (2) je uprchlíkem kterákoliv osoba, která se „nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i za zastávání určitých politických názorů je neschopna přijmout nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám odmítá ochranu své vlasti“. Stejná definice platí i pro osobu bez státní příslušnosti, která se nachází mimo zemi svého dřívějšího obvyklého pobytu. Osoba se stává uprchlíkem v okamžiku, kdy naplní kritéria stanovená definicí. „Uznání právního postavení jako uprchlíka z ní uprchlíka nečiní, ale prohlašuje ji za něho. Nestává se tudíž uprchlíkem, protože je takto uznána, ale je takto uznána, protože je uprchlíkem.“²⁴

²² Úmluva obsahuje časovou mez, podle které je uprchlíkem osoba, která se v důsledku událostí, které nastaly před 1. lednem 1951 v Evropě a nebo v Evropě nebo jinde, nachází mimo svou vlast. Každý smluvní stát si určil, který z těchto dovozu pojmů bude užívat. Protokol (1967) odstranil časové omezení rokem 1951.

²³ Blíže ŠTURMA, Pavel a Věra HONUSKOVÁ (eds.). *Teorie a praxe azylu a uprchlictví*. Op. cit. 9, str. 28-36.

²⁴ UNHCR, Příručka k postupům a kritériím pro určování právního postavení uprchlíků v souladu s Úmluvou z roku 1951 a s Protokolem z r. 1967 týkajícími se právního postavení

Co se týče povinností smluvních států, zakotvuje Ženevská úmluva v článku 33 pouze povinnost osobu, která je uprchlíkem, nenavrátit na hranice území, kde by její život či svoboda byli z určitých stanovených důvodů v ohrožení. V případě, že osoba, která obdržela status uprchlíka, zůstane na území státu, který jí status udělil, je povinností států garantovat jí práva stanovená Ženevskou úmluvou, jako je například možnost výdělečné činnosti, sdružovací právo či svoboda pohybu.

Ženevská úmluva nicméně není jediným mezinárodně právním instrumentem zabývajícím se otázkou uprchlictví. Jedním z důležitých regionálních právních instrumentů je například Úmluva Organizace africké jednoty (dále „Úmluva OAJ“) upravující specifické otázky uprchlických problémů v Africe. (dále jen „Úmluva OAJ“) schválená v roce 1969. Úmluva OAJ vychází z Ženevské úmluvy ve znění protokolu, a je modifikována africkou právní tradicí.²⁵ Velkým přínosem Úmluvy OAJ je extensivní definice uprchlíka, která rozšiřuje okruh chráněných osob. Uprchlíkem je dle zmíněné definice také každá osoba, která je v důsledku vnější agrese, okupace, cizí nadvlády nebo v případě vážných nepokojů, narušujících veřejný pořádek v části nebo v celé zemi původu, donucena opustit místo svého pobytu. Z uvedeného tak vyplývá, že Úmluva OAJ upravuje kromě individuálního postavení uprchlíků také institut hromadného uprchlictví.²⁶

Další významnou úmluvou přijatou v rámci OAJ, zabývajícím se mimo jiné dětskými uprchlíky, je Africká charta práv a blaha dítěte přijatá v roce 1990. Článek 23 se týká dětí uprchlíků a zavazuje smluvní strany přijmout veškerá

uprchlíků (doplněné vydání), [online]. Ženeva: UNHCR, 1992 [cit. 2017-04-08]. Dostupné z: www.unhcr-centraleurope.org.

²⁵ JÍLEK, Dalibor. *Odpověď mezinárodního práva na hromadné uprchlictví*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1337-0 str. 10.

²⁶ DURIEUX, J. F., McADAM, J. *Non-refoulement Through Time: The Case for a Derogation Clause to the Refugee Convention in Mass Influx Emergencies*. International Journal of Refugee Law, roč. 16, č. 1, 2004. str. 10

vhodná opatření k zajištění potřebné ochrany a humanitární pomoci pro dítě, které je v postavení uprchlíka nebo je za uprchlíka považováno. V případě, že je dítě bez rodičů, zákonných zástupců nebo blízkých příbuzných, má mít stejnou ochranu jako každé jiné dítě, které je trvale nebo dočasně zbaveno rodinného prostředí. Zajímavé je i poslední ustanovení článku 23, které uvádí, že veškerá zmíněná práva dětí uprchlíků se vztahují i na děti vnitřně vysídlené, ať už v důsledku přírodních katastrof, vnitřních ozbrojených konfliktů, občanských konfliktů nebo rozpadu ekonomického či sociálního řádu.²⁷

Za zmínku stojí také Cartagenská deklarace o uprchlících z roku 1984²⁸, která krom jiného požaduje rozšíření definice uprchlíka v Ženevské úmluvě o osoby, které opustily domovské státy, protože jejich životy, bezpečnost nebo svoboda byly ohroženy všeobecným násilím, cizí agresí, vnitrostátními konflikty, hromadným porušováním lidských práv nebo jinými okolnostmi, které vážně narušily veřejný pořádek. Deklarace tak zakládá vodítka chování v případě hromadného útěku osob přes hranice státu z důvodů vyjmenovaných výše.²⁹

Dalším regionálním systémem zabývajícím se postavením uprchlických dětí je legislativa Evropské Unie, blíže rozvedená v 4. části této práce.

3 Ochrana dítěte v mezinárodním uprchlickém právu

Ženevská úmluva neobsahuje žádné ustanovení, které by se specificky týkalo dětí, a ani definice uprchlíka nijak explicitně nenaznačuje, že by se mohla týkat i dítěte. Jediným náznakem, že uprchlíkem by mohlo být i dítě, je článek 22

²⁷ African Charter on the Rights and Welfare of the Child, čl. 23.

²⁸ Další dokumenty jsou například Americká úmluva o lidských právech (San José, 1969), Úmluva Organizace africké jednoty upravující zvláštní stránky uprchlických problémů v Africe (1969) nebo Kampalská úmluva (2009).

²⁹ JÍLEK, Dalibor. *Odpověď mezinárodního práva na hromadné uprchlictví...*op.cit., str. 112.

Úmluvy týkající se veřejného základního vzdělávání.³⁰ Důvodem může být dle Smyth skutečnost, že Ženevská úmluva byla přijímána ve specifickém časovém období po konci druhé světové války a měla za úkol chránit především osoby přecházející před totalitními režimy. Definice uprchlíka je orientována především na újmu způsobenou státními autoritami, která je působena z důvodu určité občanské a politické identity (rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině či politickému názoru). Pro uprchlíky – ženy či děti tak může být složitější kvalifikovat se jako uprchlík.³¹ Jak ale píše Pobjoy, není zcela evidentní, proč se při vytváření konečné podoby Ženevské úmluvy zcela opominula potřeba speciálně chránit děti. Vždyť mnoho židovských dětí bylo odloučeno od svých rodin během druhé světové války a umístěno ve speciálních institucích pro „germanizaci“.³² A přitom v době, kdy byla úmluva přijímána, již existovaly jiné mezinárodní dokumenty, které explicitně uznávaly potřebu chránit dětské uprchlíky.³³

³⁰ Ve vztahu k základnímu vzdělání poskytnou smluvní státy uprchlíkům stejné zacházení jako všem ostatním občanům.

³¹ SMYTH, Ciara Mary. *The common European asylum system and the rights of the child: an exploration of meaning and compliance*. Leiden, 2013. Doctoral Thesis. Leiden University. str. 79.

³² POBJOY, Jason M., A Child Rights Framework for Assessing the Status of Refugee Children (June 1, 2013).", in S. Juss and C. Harvey (eds.), *Contemporary Issues in Refugee Law* (Edward Elgar, 2013) 91-138.; University of Cambridge Faculty of Law Research Paper No. 27/2013. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2304601> [accessed 11 April 2017].

³³ Například čl. 24 Ženevské konvence o ochraně civilních osob za války: *“Strany v konfliktu učiní potřebná opatření, aby děti pod patnáct let, které osiřely nebo byly odděleny od svých rodin následkem války, nebyly ponechány samy sobě a aby za všech okolností byla usnadněna jejich výživa, výkon jejich náboženství a jejich výchova. Jejich výchova bude podle možnosti svěřena osobám téže kulturní tradice. Strany v konfliktu budou podporovat se souhlasem ochranné mocnosti, existuje-li taková, umístění těchto dětí v neutrální zemi po dobu války mají-li záruky, že zásady stanovené v prvním odstavci budou zachovávány. Bude dále jejich snahou učinit potřebná opatření, aby mohlo být zajištěno zjištění totožnosti všech dětí pod dvanáct let*

Jak ale dále pokračuje Smyth, v následujících šedesáti letech došlo k významnému sblížení uprchlického práva a mezinárodního práva lidských práv a učinilo tak definici uprchlíka více relevantní. Došlo tak k fundamentální přeměně Úmluvy o právním postavení uprchlíků jako dokumentu zafixovaného ve specifickém historickém momentu na lidskoprávní dokument, který se zabývá porušováním lidských práv.³⁴ Za touto přeměnou stojí především lidskoprávní výklad Ženevské úmluvy ovlivněný univerzálními a regionálními smlouvami o lidských právech.³⁵ A jak zmiňuje Honusková: „*lidskoprávní výklad definice byl v roce 2001 explicitně potvrzen pomocí soft law instrumentu, Deklarace smluvních stran Úmluvy a/nebo Protokolu o právním postavení uprchlíků, jenž v obecných rysech potvrzuje důležitost ochrany lidských práv*“.³⁶ S ohledem na výše zmíněné je tak třeba mít na mysli, že Ženevskou úmluvu lze implicitně pojímat jako lidskoprávní dokument a je třeba ji takto i vykládat. Jakákoliv interpretační nejasnost tak má být vykládána ve prospěch lidskoprávního účelu.³⁷

tím, že budou nosit štítky totožnosti, nebo jakýmkoli jiným způsobem.” Ženevská konvence o ochraně civilních osob za války z 12. 8. 1949 (pub. pod. č. 65/1954 Sb.).

³⁴ Citováno Alicí Ewards, Age and Gender Dimensions in International Refugee Law v Refugee Protection in International Law, UNHCR’s Global Consultations on International Protection, eds. Erika Feller, Volker Turk and Frances Nicholson (Cambridge: Cambridge University Press 2003) page. 43 n 1. in SMYTH, Cairn Mary. *The common European asylum system*, op. cit., str. 46.

³⁵ Existují i názory, že Úmluva 1951 již vznikla jako lidskoprávní smlouva. Například Hathaway dokládá toto tvrzení pomocí preambule úmluvy, kde se mimo jiné zdůrazňuje sociální a humanitární povaha problému uprchlictví. HATHAWAY, J.C. *The Rights of Refugees under International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, ISBN 978-0521542630 str. 53.

³⁶ HONUSKOVÁ, Věra. *Definice uprchlíka a její výklad a aplikace v současném mezinárodním právu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. Prameny a nové proudy právní vědy. ISBN 978-80-87146-45-3. str. 221.

³⁷ WOUTERS, C. W. *International legal standards for the protection from refoulement: a legal analysis on the prohibitions on refoulement contained in the Refugee Convention, the*

Dalo by se tedy porušení práv stanovených CRC chápat jako skutečnost relevantní v kontextu mezinárodního uprchlického práva? Takovému výkladu může nasvědčovat například směrnice UNHCR o mezinárodní ochraně žadostech dítěte o mezinárodní ochranu, která uvádí, že „*Dětské socio - ekonomické potřeby jsou často mnohem pádnější než stejné potřeby dospělých, a to zejména vzhledem k jejich závislosti na dospělých a jedinečných rozvojových potřeb. Zbavení hospodářských, sociálních a kulturních práv by tak mohlo být stejně relevantní pro vyhodnocení žádosti o mezinárodní ochranu dítěte jako v případě zbavení občanských a politických práv. Je důležité, aby se automaticky nepřipisoval větší význam pro porušení určitých práv, než práv ostatních, ale posoudit celkový dopad škod na jednotlivé dítě. Porušení některého z práv dítěte často může vystavit dítě jiné formě zneužívání: například popřením práva na vzdělání nebo přiměřenou životní úroveň může vést ke zvýšenému riziku jiných forem újmy, včetně násilí a zneužívání.*³⁸ Směrnice dále cituje, že: „*nedostatek vzdělávacích příležitostí pro děti často posiluje jejich podlehnutí různým dalším porušením základních lidských práv*“.³⁹ Jak ale kontruje Smyth, „*idea, že ekonomická, sociální a kulturní práva by měla mít přeshraniční dimenzi je tradičně popírána.*⁴⁰ Rozdíl mezi porušováním občanských a politických práv a porušováním ekonomických, sociálních a kulturních práv, pomáhá jasněji rozlišovat mezi uprchlíky a

European Convention on Human Rights, the International Covenant on Civil and Political Rights, and the Convention Against Torture. Portland, OR: Distribution for the USA and Canada, International Specialized Book Services, c2009. ISBN 9789050958769, str. 10.

³⁸ UNHCR, Guidelines on International Protection No. 8: Child Asylum Claims under Articles 1(A)2 and 1(F) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, 22 December 2009, HCR/GIP/09/08, available at: <http://www.refworld.org/docid/4b2f4f6d2.html> [accessed 11 November 2016], para 14.

³⁹ UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), General Comment No. 11: Plans of Action for Primary Education (Art. 14 of the Covenant), 10 May 1999, E/1992/23, available at: <http://www.refworld.org/docid/4538838c0.html> [accessed 11 November 2016].

⁴⁰ SMYTH, Cairn Mary. *The common European asylum system ...*; op.cit., str. 80.

ekonomickými migranty.⁴¹ Odepření ekonomických, sociálních či kulturních práv tak sice může být relevantní v rámci uprchlického práva, ale pouze jako důkaz diskriminace na základě jednoho z relevantních důvodů, dosahující intenzity pronásledování.

Přesto však výkladem relevantních důvodů pro přiznání statusu uprchlíka došlo. Existují i jiné než politické důvody, pro které jsou děti nuceny opustit své domovy, a tyto důvody jsou nově řazeny pod pojem „společenská vrstva“ (mezi tyto důvody patří například nucená manželství, ženská obřízka, dětští vojáci).⁴² O tomto rozšíření bude blíže pojednávat kapitola 3.2.3.

CRC neobsahuje ani žádné explicitní ustanovení týkající se podání žádosti o mezinárodní ochranu. Článek 22 Úmluvy nicméně stanoví, že: *“státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí opatření potřebná k zabezpečení toho, aby dítě žádající o přiznání postavení uprchlíka nebo které je v souladu s platným mezinárodním nebo vnitrostátním právem a postupem považováno za uprchlíka, ať už je v doprovodu svých rodičů, jiných osob, anebo bez doprovodu, obdrželo potřebnou ochranu a humanitární pomoc při využívání práv stanovených touto úmluvou a jinými dokumenty v oblasti mezinárodního humanitárního práva lidských práv, jichž jsou uvedené státy smluvními stranami”*.⁴³ Dle Smyth je pod termínem „humanitární instrumenty“ zahrnutá taktéž Ženevská úmluva, obsahující právo žádat o mezinárodní ochranu.⁴⁴ To potvrzuje i Všeobecné vyjádření Výboru OSN pro práva dítěte, kde se uvádí,

⁴¹ Tamtéž.

⁴² HONUSKOVÁ, Věra. *Postavení dětí – uprchlíků v právu Evropské Unie*. In: ŠTURMA, Pavel a Martin FAIX (eds.). *Lidskoprávní dimenze mezinárodního práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014. ISBN 9788087975176.

⁴³ Toto ustanovení neposkytuje přesný pro určení, kdy lze dítě považovat za uprchlíka. Během přijímání konečného textu Úmluvy o právech dítěte padly návrhy, aby úmluva obsahovala i definici dítěte – uprchlíka, nicméně delegáti navrhuující tuto úpravu byli v menšině. In: Pobjoy, Jason M., *A Child Rights Framework for Assessing the Status of Refugee Children...* op. cit., str. 15.

⁴⁴ SMYTH, Caira Mary. *The common European asylum system ...*; op. cit. 17 str. 80.

že „ děti – žadatelé o mezinárodní ochranu, včetně těch, které jsou bez doprovodu, či dětí v odloučení, požívají práva přístupu k řízení o žádosti o mezinárodní ochranu a dalších doplňujících mechanismů poskytujících mezinárodní ochranu, a to bez ohledu na jejich věk“.⁴⁵ Pokud tedy dítě požívá práva přístupu k řízení o žádosti o mezinárodní ochranu, je logické, že má také právo na podání žádosti o mezinárodní ochranu.⁴⁶ Zde je možné si položit otázku, zda mají stejná práva i děti v doprovodu rodičů a zda takovéto děti mohou podat žádost nezávisle na rodiči, či je taková žádost podřazena pod žádost jednoho z rodičů. Odpověď lze nalézt prostým výkladem článku 22 CRC, který uvádí, že dítě, ať už v doprovodu či bez doprovodu musí obdržet odpovídající ochranu. Podobně se vyjadřuje také UNHCR, který zastává názor, že v případě, že rodič či pečovatel dítěte podá žádost z důvodu odůvodněného strachu z pronásledování dítěte, mělo být za primárního žadatele požadováno samotné dítě.⁴⁷

Výbor OSN pro práva dítěte identifikoval čtyři články CRC jako obecné principy pro její implementaci, které ovlivňují jak procesní, tak hmotněprávní stránku rozhodování o udělení mezinárodní ochrany dítěti.⁴⁸

Mezi tyto čtyři základní principy patří následující:

Odstranění diskriminace (článek 2)

Práva obsažená v CRC jsou garantována všem dětem bez ohledu na jejich původ, víru či schopnosti. Nezáleží na tom, kde dítě žije, jakým jazykem hovoří, co dělají jeho rodiče, zda jde o dívku či chlapce, z jakého kulturního

⁴⁵ UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No. 6 (2005): Treatment of Unaccompanied and Separated Children Outside their Country of Origin, 1 September 2005, CRC/GC/2005/6, available at: <http://www.refworld.org/docid/42dd174b4.html> [accessed 11. 04. 2017] para. 66.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ UNHCR, Guidelines on International Protection No 8...op.cit.20, para. 9.

⁴⁸ UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No. 6...op. cit., str.4.

zázemí pochází, či kolik má jeho rodina peněz. Žádné dítě by tak nemělo být při aplikaci CRC znevýhodněno. Za diskriminaci se přitom považuje jakékoliv rozlišování, omezování či upřednostňování z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení dítěte, jeho rodičů nebo zákonných zástupců. Právu dětí nebýt diskriminovány odpovídá aktivní povinnost států k zajištění rovných příležitostí pro všechny děti při uplatňování všech práv stanovených CRC.⁴⁹

Tento princip se v plné míře aplikuje i na děti bez doprovodu a odloučené děti a zakazuje jakoukoliv diskriminaci na základě toho, že je dítě bez doprovodu, uprchlíkem, žadatelem o mezinárodní ochranu či migrantem. Tato zásada nicméně nebrání diferenciaci ochrany na základě zvážení jednotlivých případů.⁵⁰

Právo na život, přežití a rozvoj (článek 6)

Děti mají právo na život. Vlády jednotlivých států odpovídají za to, že děti mohou žít a vyrůstat ve zdravém a bezpečném prostředí. Děti bez doprovodu a odloučené děti jsou náchylnější k možným rizikům představujícím ohrožení jejich života a rozvoje. Takovými riziky může být například obchodování s lidmi za účelem sexuálního nebo jiného zneužívání či organizovaný zločin.⁵¹

⁴⁹ UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1), 29 May 2013, CRC /C/GC/14, available at: <http://www.refworld.org/docid/51a84b5e4.html> [accessed 5 April 2017], str. 11.

⁵⁰ UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No. 6...op. cit., str. 8.

⁵¹ Tamtéž, str. 9.

Respektování názoru dětí (článek 12)

K jakémukoliv rozhodnutí, které může ovlivnit život dítěte, má dítě právo se vyjádřit a jeho názor by měl být brán v potaz. CRC se snaží motivovat dospělé, aby naslouchali dětem a zahrnuli je do rozhodovacího procesu. Článek 12 doporučuje přizpůsobit dialog s dětmi jejich věku a stupni vývoje. V případě dětí bez doprovodu a odloučených dětí se princip projevuje především v nutnosti států dostatečně informovat dítě o jeho právním postavení, právech a službách, které má k dispozici.⁵²

3.1 Princip nejlepšího zájmu dítěte

Princip nejlepšího zájmu dítěte je zakotven v článku 3 odst. 1 CRC, který stanoví, že: *„Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, správními nebo zákonodárnyými orgány. Odstavec 2 téhož článku pak stanoví, že „státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná správní opatření.“*

CRC explicitně zmiňuje princip nejlepšího zájmu dítěte i v dalších člancích.⁵³ Koncept se v této úmluvě neobjevuje poprvé. Ve skutečnosti byl již zakotven v Deklaraci o právech dítěte z roku 1959, v Úmluvě o odstranění všech forem diskriminace žen a Úmluvě o právech osob s postižením. Přestože Mezinárodní pakt o občanských a politických právech výslovně princip nezmiňuje, i tato

⁵² Tamtéž, str. 10.

⁵³ Například Čl. 9 odloučení od rodičů, čl. 10: znovusjednocení rodiny, čl. 18: rodičovské zodpovědnosti, čl. 21 adopce, Článek 37 (c): oddělení od dospělých ve vazbě, článek 40 2 (b): upravující procedurální záruky, včetně přítomnosti rodičů při soudním jednání o trestních věcech týkajících se dětí v rozporu se zákonem.

mezinárodní smlouva implicitně koncept uznává.⁵⁴ Dle Smyth je princip obecně v mezinárodním lidskoprávním prostředí uznáván a objevuje se v řadě mezinárodních a regionálních instrumentů. Přesto se jedná o jeden z nejvíce amorfních a nejméně snadno pochopitelných a vysvětlitelných právních konceptů, který je předmětem zkoumání teprve posledních 20 let. A jak dále dodává, v kontextu uprchlického práva lze sledovat jistý odpor států k naplňování tohoto principu. V uprchlickém právu dítě nemusí mít právo na to, co je v jeho nejlepším zájmu. Jinak řečeno, zda je v nejlepším zájmu dítěte zůstat v hostitelské zemi je nezávislé na otázce posouzení zda má být dítěti udělena mezinárodní ochrana. Z tohoto úhlu pohledu by mohla snaha o naplňování nejlepšího zájmu dítěte působit jako snižování a změkčování standardů uprchlického práva. Na druhou stranu názor, že jakémukoliv dítěti, bez ohledu na jeho etnicitu, identitu či osobní zkušenosti, by bylo lépe například v západní Evropě nebo že pouhý fakt, že je žadatel dítětem, stačí ke kvalifikaci o mezinárodní ochranu, svědčí o obecném neporozumění principu nejlepšího zájmu dítěte.⁵⁵ V této kapitole bude postupně popsán a vysvětlen princip jak v obecném smyslu, tak v kontextu uprchlického práva.

Výbor pro práva dítěte ve svém komentáři uvádí, že k plné aplikaci principu je zapotřebí rozvíjení přístupu založeného na právech, jakož i zapojení všech subjektů na zajištění komplexní fyzické, psychické, morální a duchovní celistvosti dítěte a podpoře jeho lidské důstojnosti.⁵⁶ Výbor dále zdůrazňuje, že koncept má tři následující dimenze.

Nejlepší zájem dítěte lze chápat jako právo dítěte, aby jeho nejlepší zájem byl posouzen a brán jako prvořadé hledisko v případě posuzování rozdílných zájmů. Jedná se o garanci, že toto právo bude aplikováno kdykoliv, kdy se

⁵⁴ UN Human Rights Committee (HRC), CCPR General Comment No. 19: Article 23 (The Family) Protection of the Family, the Right to Marriage and Equality of the Spouses, 27 July 1990, available at: <http://www.refworld.org/docid/45139bd74.html> [accessed 11 June 2017].

⁵⁵ SMYTH, Cairn Mary. The common European asylum system..., op. cit., str. 23.

⁵⁶ UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No. 14, op. cit., str. 4.

rozhodnutí týká jednotlivého dítěte, skupiny dětí či dětí obecně. Je přímo aplikovatelné a může být uplatněno před soudem.⁵⁷

Další dimenzí principu nejlepšího zájmu dítěte je jeho pojetí jako fundamentálního interpretačního principu. V případě, že je právní předpis možno interpretovat více způsoby, měla by být vybrána interpretace nejlépe reflektující zájem dítěte. Jako návod pro interpretaci je pak možno využít dalších práv zakotvených v CRC.

Třetí dimenze principu nejlepšího zájmu dítěte představuje jeho pojetí jako právní postup. Kdykoliv se má učinit politické či individuální rozhodnutí, které nějakým způsobem ovlivní specifické dítě, skupinu dětí či děti obecně, měl by rozhodovací proces zahrnovat vyhodnocení možných dopadů, a to jak pozitivních, tak negativních. Strany CRC by měly vysvětlit, jakým způsobem byl nejlepší zájem dítěte v rozhodnutí vzat v potaz, na jakých kritériích je rozhodnutí založeno a jakým způsobem byl princip zvažován v kontextu ostatních úvah.

3.1.1 Vyhodnocování a určení nejlepšího zájmu dítěte

Nejlepší zájem dítěte v rámci všech tří výše zmíněných konceptů je dle Výboru pro práva dítěte nutné posuzovat v každém individuálním případě týkajícím se dítěte, a to při uvážení všech jednotlivých charakteristik dítěte, jako je věk, pohlaví, vospělost, příslušnost k národnostní nebo jiné menšině, psychický a fyzický stav dítěte a jeho ekonomické, kulturní a rodinné prostředí, ze kterého pochází a ve kterém se v současnosti nalézá.⁵⁸

Zjišťování nejlepšího zájmu dítěte probíhá ve dvou fázích, a to nejprve posuzování a poté stanovení nejlepšího zájmu dítěte. Posuzování je unikátní

⁵⁷ UN Committee on the Right of the Child (CRC), General comment No. 6...op. Cit. 27, str. 12.

⁵⁸ UN Committee on the Right of the Child (CRC), General comment No. 6...op. Cit. Str. 12.

proces a v každém jednotlivém případě by měl zohlednit specifické okolnosti daného případu. Výbor pro práva dítěte navrhl nevyčerpávající seznam okolností, které by měly být vzaty v potaz při vyhodnocování nejlepšího zájmu dítěte.⁵⁹ Do tohoto seznamu spadá vlastní názor dítěte, identita dítěte, zachování rodinného prostředí a udržení vztahů, péče, ochrana a bezpečí dítěte, zranitelnost, právo dítěte na zdraví a jeho zdravotní stav a právo dítěte na vzdělání. Tyto jednotlivé elementy je pak nutno zvážit v závislosti na ostatních a určit, které z nich jsou v konkrétním případě významné.⁶⁰ Je důležité, aby některá ze jmenovaných okolností nebyla bezdůvodně upřednostněna před jinou. Situace je ještě o to komplikovanější, že se jedná o dynamický koncept, který se mění v čase a je závislý věku dítěte. Hlavním smyslem posuzování a stanovení nejlepšího zájmu dítěte je především umožnění plného uplatnění všech práv stanovených v CRC.

Stanovení nejlepšího zájmu probíhá v každodenním životě dítěte jeho rodiči, učiteli či opatrovníky. V případě formálního procesu, kdy je vyhodnocování nejlepšího zájmu dítěte prováděno například soudci, úředníky správních úřadů či zákonodárci, je povinností států zajistit, aby probíhalo transparentně a objektivně. V konkrétních případech je třeba, aby formální vyhodnocování probíhalo v pro dítě přívětivé atmosféře, a aby bylo svěřeno do rukou jednotlivcům, kteří mají odpovídající vzdělání (dětská psychologie apod.). Kdykoliv je to možné, mělo by být vyhodnocení provedeno multidisciplinárním týmem odborníků.⁶¹

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Například v případě útěku dítěte od rodiny z důvodu zneužívání dítěte rodiči ustupuje element zachování rodinných vztahů a naopak element bezpečnosti dítěte je upřednostněn a měla by mu být dána největší váha při vyhodnocování nejlepšího zájmu.

⁶¹ UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No. 6 ...op. cit., str. 19.

3.2 Aplikace principu nejlepšího zájmu dítěte při podání žádosti o mezinárodní ochranu

Z povinnosti stanovené v článku 22 CRC „činit potřebná opatření“ k zajištění, aby dítě, ať už v doprovodu či bez něj, které žádá o mezinárodní ochranu, obdrželo adekvátní ochranu, mimo jiné vyplývá i povinnost států k nastavení funkčního azylového systému a k přijetí zákonů týkajících se konkrétního způsobu zacházení s odloučenými dětmi či dětmi bez doprovodu. Státy jsou dále povinny zřídit kapacity nezbytné k zajištění patřičného zacházení v souladu s právy stanovenými v CRC a dalších lidskoprávních instrumentech, kterými je daný stát vázán.⁶² Závazky vyplývající z článku 22 CRC jsou pouze komplementární k závazkům vyplývajícím z mezinárodního uprchlického práva. Státy by tak měly uplatňovat i mezinárodní standardy týkající se uprchlíků.⁶³

3.2.1 Proces rozhodování o žádosti o mezinárodní ochranu

Byť se Ženevská úmluva procesem uznávání osoby za uprchlíka nijak nezabývá, jedná se o velmi důležitý institut spočívající v řadě dílčích kroků vedoucích k uznání dítěte jeho uprchlíka či zamítnutí takové žádosti. Jednotlivé smluvní státy tak vytvářejí vlastní vnitrostátní řízení, popřípadě mají možnost tuto otázku delegovat na UNHCR.⁶⁴ Právě v procesu uznávání osoby za uprchlíka by se měl projevat vliv lidskoprávních dokumentů týkajících se práv dítěte, k jejichž dodržování se příslušný stát zavázal. Významný dopad tak má CRC, která obsahuje řadu relevantních procedurálních ustanovení

⁶² UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No. 6 ...op. cit., str. 19.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ „Zde se patrně projevuje opět doba a důvod vytvoření Úmluvy, ta totiž byla původně časově omezena na události před 1. 1. 1951 a reagovala tak na určité známé okolnosti a cílila na v podstatě vymezený okruh osob. Nebylo tak urgentně zapotřebí mechanismu pro zjišťování, zda je daná osoba uprchlíkem či nikoli“. Citováno z: HONUSKOVÁ, Věra. *Postavení dětí – uprchlíků v právu Evropské Unie*. Op. Cit., str. 243.

použitelných v tomto kontextu.⁶⁵ Nezanedbatelný vliv má i princip nejlepšího zájmu dítěte. Jakým způsobem by se měl tento princip projevat a jaké jsou minimální záruky a požadavky na státy v průběhu procesu prohlášení dítěte – žadatele o mezinárodní ochranu, se zabývají mnohá doporučení UNHCR, UNICEF či Výboru OSN pro práva dítěte, které vycházejí právě z CRC.

A Vstup na území

Dle UNHCR by žádnému dítěti bez doprovodu žádajícímu o mezinárodní ochranu neměl být odepřen vstup na území dané země a jeho žádost by měla být posouzena v rámci standardního řízení.⁶⁶

B Identifikace

Prvním krokem v procesu zjištění statusu uprchlíka by mělo být zjištění, zda se dítě nachází na území konkrétního smluvního státu samo, či v doprovodu. V případě, že je dítě bez doprovodu ve smyslu výše uvedené definice a požádá o mezinárodní ochranu, či existují-li důvody k domněnce, že dítě by mohlo být v postavení uprchlíka, mělo by být co nejdříve zahájeno řízení o prohlášení žadatele za uprchlíka.

⁶⁵ Například princip práva dítěte být slyšeno upravený v čl. 12 Úmluvy o právech dítěte: “*Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni. 2. Za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo a nebo prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.*”

⁶⁶ UNHCR, *Směrnice politiky a postupů při jednání s dětmi bez doprovodu žádajícími o azyl*, Ženeva, 1997.

U dětí bez doprovodu či odloučených dětí je nutné co nejdříve zahájit proces nalezení a sloučení dítěte s jeho rodiči nebo členy rodiny. Takový proces by měl být samozřejmě zastaven v případě, kdy okolnosti naznačují, že snaha o nalezení rodičů dítěte může postavit rodiče do nebezpečí, nebo v případě, kdy jsou zde známky pronásledování dítěte právě jeho rodiči nebo rodinnými příslušníky.⁶⁷

C Procesní záruky a podpůrná opatření

Žádost o mezinárodní ochranu podaná dítětem by měla zohledňovat zvláštní zranitelnost dětí bez doprovodu. Žádost by měla být projednána přednostně, rychle a spravedlivě. Je nutné, aby žádost posuzovala kompetentní autorita seznámená s danou problematikou. Právo dítěte na vyjádření svého názoru se projevuje v nutnosti umožnit dítěti, pokud je dostatečně vyzrálé, vyjádřit svůj názor formou pohovoru s kvalifikovanou osobou rozhodující o jeho žádosti, a to ještě předtím, než je takové rozhodnutí učiněno.⁶⁸ Žadatel by měl mít také možnost odvolání a formálního přehodnocení rozhodnutí v rámci vhodných časových lhůt.

Důkazní břemeno je v případě žádostí dospělých žadatelů rozděleno rovnoměrně mezi žadatele a orgán provádějící proces určování právního postavení uprchlíka. U žádostí dětí, a to především dětí bez doprovodu, je však nezbytné, aby takový orgán převzal větší část důkazní povinnosti. Může nastat situace, ve které skutkový stav věci nelze přesně zjistit anebo se dítě není schopno plně vyjadřovat či projevit svůj odůvodněný strach z pronásledování.

⁶⁷ UNHCR, Guidelines on International Protection No. 8: Child Asylum Claims...op. cit., str. 25.

⁶⁸ Více v oddílu E Pohovor.

V takových případech by měl orgán uplatnit zásadu výhody v pochybnostech.^{69,70}

D Právní zástupce

Princip nejlepšího zájmu dítěte je možno spatřovat rovněž v potřebě určení zákonného zástupce dítěte, a to neprodleně poté, co je dítě identifikováno jako bez doprovodu, případně právního zástupce, a to od okamžiku zahájení řízení o jeho žádosti o mezinárodní ochranu.

Dítě, žádající o mezinárodní ochranu, by mělo být zastupováno dospělým obeznámeným s jeho situací, který je kompetentní k ochraně jeho nejlepších zájmů. V některých případech je možné, aby takto dítě zastupoval někdo, kdo byl vybrán z uprchlické komunity či z nevládní organizace. Dále by mu měl být také v každém případě umožněn přístup k bezplatnému právnímu zástupci, a to i v případě, že by jeho žádost byla posouzena dle procedurálních pravidel uplatňujících se u žádostí o mezinárodní ochranu u dospělých.⁷¹

⁶⁹ UNHCR, Guidelines on International Protection No. 8: Child Asylum Claims...op. cit., str. 27.

⁷⁰ “Poté, kdy žadatel vyvinul opravdové úsilí o opodstatnění svého příběhu, je stále ještě možné, že pro některá z jeho prohlášení se nebude dostávat důkazů. Jak je shora vysvětleno (odst. 196), je sotva možné, aby uprchlík „dokázal“ každou část svého příběhu, a pravdou je, že kdyby to stálo jako požadavek, většina uprchlíků by nebyla uznána. Proto je často nutné uznat žadatelovu věc i v případě pochybností. Čl. 204 – Kladné rozhodnutí v případě pochybností by mělo být učiněno jen tehdy, když byly získány a prověřeny veškeré dostupné důkazy a je-li posuzovatel žádosti spokojen s celkovou důvěryhodností žadatele. Vyjádření žadatele musejí být logická a hodnověrná, a nesmějí být v protikladu k obecně známým faktům“. - UNHCR, *Handbook and Guidelines on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees*, December 2011, HCR/1P/4/ENG/REV. 3, available at: <http://www.refworld.org/docid/4f33c8d92.html> [accessed 14. 03. 2017], str. 39.

⁷¹ UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No. 6 op. cit., str. 20.

E Pohovor

V průběhu řízení o přiznání postavení uprchlíka dochází mimo jiné i k pohovoru s žadatelem. Pohovor s žadatelem – dětmi pak přirozeně vyžaduje rovněž zohlednění principu nejlepšího zájmu.

Rozhovor žadatelem by měl být proveden způsobem šetrným ke speciální situaci dítěte a dítěte bez doprovodu a se zohledněním a pochopením historického a kulturního prostředí dítěte. V případě, že je dítě dostatečně zralé k pochopení řízení a k tomu, aby mohlo samostatně vypovídat v průběhu řízení, může být jeho žádost projednána stejným způsobem jako žádost u dospělých osob. Pokud však dítě takové zralosti nedosáhlo, je nutno brát ohledy na takové faktory, jako je situace v zemi původu nebo skupina, se kterou dítě opustilo svou zemi. V průběhu všech pohovorů by měl být přítomen jeho zákonný a právní zástupce.

Samotné vedení pohovoru s dítětem může být velmi komplikované. Například získání přesných a správných informací od dítěte může představovat velmi náročný úkol. *„Dítě si může v důsledku šoku vyvolaného odloučením od rodiny vytvořit vlastní verzi toho, co se stalo, neboť s touto verzí se lépe ztotožní než s pravdou. Problém „důkazu“ je významný v každém řízení, zde však, rozhodnutím o statusu uprchlíka vyžaduje liberální aplikaci výhody pochybnosti.“*⁷²

Příručka UNHCR pro vedení pohovorů s žadatelem – dětmi – obsahuje dále další pokyny k vedení pohovorů, jako je například nutnost vysvětlit dítěti potřebnost podat pravdivé a přesné informace nebo přítomnost tlumočnicka obeznamného s jazykem a kulturou dítěte.⁷³

⁷² UNHCR, RLD4 - *Interviewing Applicants for Refugee Status*, 1995, RLD4, available at: <http://www.refworld.org/docid/3ccea3304.html> [accessed 05. 04.2017] str. 45.

⁷³ Tamtéž.

F Informování dítěte

Děti dostatečně staré na to, aby porozuměly procesu určování statusu uprchlíka, by měly být průběžně o tomto procesu informovány. Mělo by jim být vysvětleno, v jakém jsou stádiu, jaká rozhodnutí již byla učiněna, jaká rozhodnutí dále mohou být učiněna a jaké s sebou přinesou následky. Nejistota týkající se jejich statusu může vést ke zbytečné úzkosti dítěte a k jeho větší náchylnosti špatným radám či nerealistickým očekáváním.⁷⁴

Samotné rozhodnutí o žádosti musí být oznámeno dítěte jazykem a způsobem, kterému bude rozumět. Dítě by mělo být informováno osobně a v přítomnosti jeho opatrovníka či jiného právního zástupce. Pokud je rozhodnutí negativní, měl by být kladen zvláštní důraz na šetrné sdělení takového rozhodnutí a na vysvětlení dalších kroků tak, aby bylo dítě co nejvíce ušetřeno stresu.⁷⁵

G Určování věku

Jak z pohledu dítěte, tak z pohledů států je velmi důležité správné určení věku dítěte, které žádá o mezinárodní ochranu. Státy mohou mít odlišné programy pro uprchlíky v závislosti na jejich věku, některé zákonné ustanovení se mohou vztahovat jen na osoby do určitého věku⁷⁶ a v neposlední řadě i sama CRC se vztahuje pouze na osoby do osmnácti let. Snaha o správné určení věku může přinést řadu problémů. Tak například datum narození žadatele nemuselo být nijak zaznamenáno, nebo se mohly takové dokumenty ztratit, zničit nebo zapomenout. A i v případě, že bude žadatel disponovat identifikačními

⁷⁴ UNHCR, *Refugee Children: Guidelines on Protection and Care*, 1994, available at: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3470.html> [accessed 05. 04. 2017] str. 44.

⁷⁵ UNHCR, *Handbook and Guidelines on Procedures...* op. cit., str. 28.

⁷⁶ Například zákonná úprava dětské kriminality.

dokumenty, může být jejich platnost zpochybněna.⁷⁷ V případě, že neexistují žádné identifikační údaje žadatele, či byla-li jejich platnost zpochybněna, mohou státy přistoupit k jedné z metod určující věk žadatele na základě jeho fyzického vzezření.⁷⁸ Důležité je si uvědomit, že tyto metody určují pouze přibližný věk žadatele, a měla by tak být zohledněna možnost marginální chyby. Všechna vyšetření také musí být bezpečná a respektovat lidskou důstojnost. V případě nejasného určení věku by měla být dítěti dána výhoda pochybností.⁷⁹

H Detence či jiné zbavení osobní svobody

Článek 37 CRC stanoví, že: „*státy zabezpečí, aby b) žádné dítě nebylo nezákonně nebo svévolně zbaveno svobody. Zatčení, zadržení nebo uvěznění dítěte se provádí v souladu se zákonem a používá se pouze jako krajní opatření a na co nejkratší možnou dobu*“. Výbor pro práva dítěte k tomu pak dodává, že v souladu s principem nejlepšího zájmu dítěte, by měla jako obecné pravidlo platit zásada, že žádné dítě bez doprovodu nebo odloučené dítě by nemělo být umístěno do detence.⁸⁰ Detence by tak měla být chápána jako krajní možnost v případě, že to právní úprava konkrétního státu vyžaduje. Důvodem pro umístění dítěte do detence by tak nemělo být pouze to, že je dítě bez doprovodu, či že není jasně stanoven jeho právní status. Doba pobytu dítěte v detenci by měla být co nejkratší a měla by se vynaložit veškerá snaha vedoucí k propuštění dítěte z detence a jeho umístění ve vhodnějším prostředí.

⁷⁷ UNHCR, Refugee Children guidelines on protection and care, op. cit., str. 44.

⁷⁸ Takovými metodami může být například určení věku na základě rentgenu zubů či kosti zápěstí.

⁷⁹ Separated Children in Europe Programme: Position Paper on Age Assessment in the Context of Separated Children in Europe, available at: <http://www.asylumlawdatabase.eu/en/content/separated-children-europe-programme-position-paper-age-assessment-context-separated-children> [accessed 05. 04. 2017].

⁸⁰ UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No. 6., op. cit., str. 18.

Děti – žadatelé o mezinárodní ochranu – by neměly být umístěny do detence či jinak postihovány ani v případě jejich nelegálního vstupu na území konkrétního státu. Tuto situaci upravuje článek 31 Ženevské úmluvy, když stanoví, že: *„smluvní státy se zavazují, že nebudou stíhat pro nezákonný vstup nebo přítomnost takové uprchlíky, kteří přicházejí přímo z území, kde jejich život nebo svoboda byly ohroženy ve smyslu článku 1, vstoupí nebo jsou přítomni na jejich území bez povolení, za předpokladu, že se sami přihlásí bez prodlení úřadům a prokáží dobrý důvod pro svůj nezákonný vstup nebo přítomnost“*. Státy by naopak měly dbát zvýšené pozornosti v případech, kdy dítě bez doprovodu či odloučené dítě nelegálně vstoupilo na jejich území, a to v kontextu možného zneužívání nebo obchodování s dětmi.

V případě, že je detence nezbytná, mělo by i tak zajištění sledovat nejlepší zájem dítěte, splňovat článek 37 CRC a další mezinárodní závazky. Děti by měly být odděleny od dospělých (pokud není v jejich nejlepším zájmu, aby naopak zůstaly s dospělými), měly by mít přístup ke zdravotní péči a vzdělání a ke všem ostatním základním potřebám dítěte. Detenční zařízení by se neměla nacházet v odlehlých oblastech a děti by měly mít možnost přijímat návštěvy příbuzných, přátel, náboženských nebo sociálních pracovníků.⁸¹

3.2.2 Posouzení udělení ochrany na základě jednotlivých důvodů

Přestože se definice uprchlíka vztahuje na všechny žadatele stejně bez rozdílu věku, měla by být při zkoumání žádosti dítěte brána v potaz specifická kritéria, jako jsou rozdílné formy projevování strachu z pronásledování dětmi, či samotné způsoby pronásledování dětí. *„Nábor nezletilých vojáků, obchodování s dětmi za účelem prostituce, a sexuální zneužívání nebo podrobení se mrzačení ženských pohlavních orgánů, jsou některé ze specifických projevů pronásledování dítěte, které mohou odůvodnit udělení statutu uprchlíka, pokud*

⁸¹ Tamtéž, str. 19.

jsou takové projevy pronásledování relevantní s některým z důvodů stanovených v Úmluvě 1951.⁸² Kompetentní orgány rozhodující o žádostech o mezinárodní ochranu dětí bez doprovodu by měly být speciálně vyškoleny k posuzování takových žádostí s ohledem na zvláštní formy pronásledování dětí.

Následující text rozebere definici uprchlíka a jednotlivé důvody pro přiznání statusu uprchlíka s ohledem na zvláštní postavení dítěte.

A Opodstatněný strach z pronásledování

Jelikož Ženevská úmluva termín „pronásledování“ nedefinuje, blíže tento pojem vykládá příručka UNHCR říkající, že: „*ohrožení života nebo svobody z důvodu rasy, náboženství, národnosti, politického přesvědčení nebo příslušnosti k určité sociální skupině je vždy pronásledováním*“.⁸³ Také diskriminace může v určitých případech dorůst rozměrů pronásledování. V případě, že by opatření s diskriminačními následky závažně poškozovalo dotčenou osobu, například vážným omezením jejího práva praktikovat své náboženství nebo omezením přístupu k běžně dostupným školským zařízením, mohlo by se již jednat o diskriminaci dosahující pronásledování.⁸⁴ Princip nejlepšího zájmu dítěte vyžaduje, aby se újma posuzovala z perspektivy dítěte. Špatné zacházení může v případě dítěte dosahovat až intenzity pronásledování,

⁸² UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No. 6 op. cit., str. 21. (Volně přeloženo).

⁸³ UNHCR, Handbook and Guidelines on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees, December 2011, HCR/IP/4/ENG/REV. 3, available at: <http://www.refworld.org/docid/4f33c8d92.html> [accessed 12. 04. 2017], str. 13, (volně přeloženo).

⁸⁴ Tamtéž.

ačkoli by totožné jednání směřující vůči dospělému takto vyhodnoceno nebylo.⁸⁵

Při zvážení, zda má dítě oprávněný strach z pronásledování, je nutno vzít v potaz jak objektivní, tak subjektivní stránku věci. To zahrnuje znalost situace dětí v zemi původu žadatele, stejně jako povědomí o tom, že dítě nemusí být schopno svůj strach patřičně vyjádřit, nebo naopak může dávat najevo svůj strach přehnaným způsobem. Od rozhodujícího orgánu se tak vyžaduje objektivní vyhodnocení ohrožení, kterému by dítě mohlo čelit, situaci v zemi jeho původu a další okolnosti případu, a to z široké řady zdrojů.

Kromě věku dítěte je také důležité zohlednit další okolnosti, jako je například jeho zdraví, rodinné zázemí nebo vzdělání. Například dětem se zdravotním postižením může být odepřeno lékařské ošetření nebo mohou být vyloučeny z jejich rodiny nebo komunity. Děti narozené mimo manželství nebo jako následek znásilnění, mohou čelit zneužívání či závažné diskriminaci.⁸⁶

V případě dítěte je důležité zvážit i situaci, kdy jsou primárním objektem pronásledování jeho rodiče či rodinní příbuzní. Takové jednání může v dítěti vzbudit oprávněný strach z pronásledování, i když nebylo namířeno přímo proti němu.⁸⁷

Výkonný výbor UNHCR uvádí, že některé politiky nebo praktiky představující závažné porušení práv dítěte mohou vést k situaci splňující podmínky stanovené Ženevskou úmluvou a rozeznává některé formy pronásledování, které jsou namířeny především proti dětem anebo ve velké míře postihují děti

⁸⁵ UNHCR, Guidelines on International Protection No. 8: Child Asylum Claims...op. cit., str. 6.

⁸⁶ UNHCR, UNHCR Note on Refugee Claims Based on Coercive Family Planning Laws or Policies, August 2005, available at: <http://www.refworld.org/docid/4301a9184.html> [accessed 12. 04. 2017], str. 4.

⁸⁷ UNHCR, Guidelines on International Protection No. 8: Child Asylum Claims...op. cit., str. 9.

kvůli jejich nevyzrálosti a zranitelnosti. Mezi takové formy pronásledování řadí například nábor dětí do armády, obchodování s dětmi, domácí násilí, nucenou prostituci nebo dětskou pornografií.⁸⁸

B Původce pronásledování

V mnoha případech je původcem pronásledování stát nebo jemu podřízené osoby. Podle Šturmy se státu přičítá „*chování kteréhokoliv státního orgánu, ať jde o orgán zákonodárný, výkonný, soudní či nadaný jinou pravomocí, ať zaujímá nadřízené či podřízené postavení v organizaci státní moci, ať jde o orgán ústřední vlády nebo územních jednotek. Mohou to být i osoby či složky, které nejsou státními orgány, ale plní ze zákona určité veřejné funkce, anebo stát de facto ovládají.*“⁸⁹ Stejně jako v případě dospělých žadatelů o mezinárodní ochranu nemusí být důvodem pro podání žádosti dětmi jen pronásledování ze strany státních aktérů. Dalšími pronásledovateli mohou být například také kriminální skupiny, rodiče či opatrovníci. V takovém případě je v každém jednotlivém případě nutné důkladně zvážit, zda je stát schopen a ochoten poskytnout potřebnou ochranu. Dítěti může být přístup ochraně státu ztížen či znemožněn, například z důvodu jeho věku, nemožnosti vyjádřit svoji obavu nebo kvůli tomu, že je dítě sirotkem či jsou právě jeho rodiče původci pronásledování.⁹⁰

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ ŠTURMA, P.: *Současná mezinárodněprávní ochrana uprchlíků*, in ŠTURMA, P., HONUSKOVÁ V., ed. *Teorie a praxe azylu a uprchlictví*. 2., dopl. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko v nakl. Eva Rozkotová, 2012. Scripta iuridica. ISBN 9788087146682, str. 28.

⁹⁰ UNHCR, Guidelines on International Protection No. 8: Child Asylum Claims...op. cit., str. 16.

C Důvody pronásledování na základě Ženevské úmluvy

Stejně, jako v případě dospělých žadatelů o mezinárodní ochranu, je i u dětských žadatelů potřeba zjistit, zda je důvodem pronásledování jeden z důvodů stanovených v Ženevské úmluvě. Nicméně i zde se projevuje vliv CRC a dalších lidskoprávních dokumentů týkajících se ochrany dětí. Při výkladu a aplikaci jednotlivých důvodů je tak třeba zohlednit specifické postavení dítěte.

Rasa, národnost a etnicita

Dle příručky UNHCR opravňují žádosti o mezinárodní ochranu například situace, ve kterých je dětem z důvodu jejich rasy, národnosti či etnicity odepřeno právo na státní příslušnost nebo registraci jejich narození. Dalším příkladem může být situace, kdy je dětem z určité národnostní skupiny odepřeno právo na vzdělání či zdravotní péči nebo případy, kdy jsou děti určité národnostní skupiny selektivně rekrutovány do armády.⁹¹

Víra

Stejně jako u dospělého může vyznávání určité víry či naopak nepraktikování postavit zapříčinit pronásledování. Dítě ostatně nemusí aktivně praktikovat určité náboženství, stačí, že je považováno za člena perzekuovaného náboženství nebo jeho vyznavače nebo že takové náboženství vyznávají jeho rodiče.⁹²

⁹¹ Tamtéž, str. 17.

⁹² UNHCR, *Guidelines on International Protection No. 6: Religion-Based Refugee Claims under Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees*, 28 April 2004, HCR/GIP/04/06, available at: <http://www.refworld.org/docid/4090f9794.html> [accessed 13. 04. 2017], str. 7.

Na druhou stranu v některých zemích může mít náboženství významný vliv a může od dětí vyžadovat určité chování. V případě, že dítě takové chování odmítne nebo nechce dodržovat, může to vyvolat následky vedoucí až k opodstatněnému strachu z pronásledování. V některých zemích jsou mladé dívky přislíbeny jménem víry k provádění tradiční otrocké povinnosti nebo k poskytování sexuálních služeb duchovenstvu nebo jiným mužům. Mohou být rovněž nuceny k sňatkům nebo k ženské obřízce z náboženských důvodů.⁹³

Politické názory

Přestože by se mohlo zdát, že důvod strachu z pronásledování kvůli určitým politickým názorům se bude vztahovat pouze na dospělé, není tomu tak. I děti mohou být politicky aktivní, vyznávat určité politické názory a v mnoha případech mohou být takové názory v rozporu s obecně přijímanými politickými postoji. Například studenti mohou pořádat demonstrace nebo se jich účastnit, popř. jinak aktivně vystupovat proti politickému zřízení. To může vést ke strachu z pronásledování ze strany státních aktérů a jim podřízeným složkám státní moci.

Stejně jako v případě náboženského vyznání může být dítě pronásledováno i na základě politických názorů jeho rodičů nebo dalších rodinných příslušníků. V takových situacích by se žádost dítěte neměla posuzovat pouze na základě možného pronásledování kvůli určitým politickým názorům, ale také na základě příslušnosti k určité sociální skupině.⁹⁴

Příslušnost k určité sociální skupině

⁹³ Tamtéž, str. 8.

⁹⁴ UNHCR, Guidelines on International Protection No. 8: Child Asylum Claims...op. cit., str. 18.

Důvod pronásledování spočívající v příslušnosti k určité sociální skupině byl do návrhu Ženevské úmluvy přidán až na samém konci projednávání a s ohledem na to, že se jedná o jediný důvod, který nebyl převzat z definice Mezinárodní uprchlické organizace, neproběhla o něm žádná diskuze.⁹⁵ V příručce UNHCR se lze dočíst, že: „určitá sociální skupina“ je skupina osob sdílejících společnou charakteristiku jinou než hrozbu pronásledování nebo skupina osob, které daná společnost jako skupinu vnímá. Společná charakteristika bývá často vrozená, nezměnitelná nebo má jinak zásadní význam pro lidskou identitu, svědomí nebo lidská práva“.⁹⁶ Přestože věk či nezralost není nezměnitelnou charakteristikou, pro potřeby posouzení žádosti o mezinárodní ochranu by taková skutečnost měla být irelevantní, neboť dítě není schopno tuto jeho charakteristiku v dané situaci změnit. Identifikace k určité sociální skupině může být způsobena i kombinací některé další skutečnosti sdílené více dětmi. Může se jednat zneužívané, opuštěné nebo vnitřně přesídlené děti.⁹⁷ Stejně jako „ženy“, které byly některými jurisdikcemi v určitých případech uznány jako sociální skupina, mohou být i děti, popřípadě určitá menší skupina dětí chápána jako sociální skupina v kontextu jejich žádosti o mezinárodní ochranu. Takovými skupinami mohou být například děti se zdravotním postižením, sirotci, děti narozené mimo manželský svazek nebo dětští vojáci. Dle Hybnerové jsou například děti příslušící k sociálně vyloučeným skupinám obyvatelstva či děti emigrantů zranitelné a bezbranné

⁹⁵ HONUSKOVÁ, Věra. *Definice uprchlíka a její výklad a aplikace v současném mezinárodním právu.*, op. cit., str. 94.

⁹⁶ UNHCR, *Guidelines on International Protection No. 2: "Membership of a Particular Social Group" Within the Context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees*, 7 May 2002, HCR/GIP/02/02, available at: <http://www.refworld.org/docid/3d36f23f4.html> [accessed 14.04. 2017], str. 3.

⁹⁷ UNHCR, *Guidelines on International Protection No. 8: Child Asylum Claims*...op. cit. 21, str. 19.

proti zrekrutování do ozbrojených sil pro jejich sociální nebo etnická specifika a odlišnosti.⁹⁸

Důsledky příslušnosti k sociální skupině, vzniklé na základě žadatelovi nezletilosti, se mohou projevat i po dosažení jeho zletilosti. Například bývalé dětské oběti obchodování s lidmi mohou být považovány za součást sociální skupiny založené na neměnné, společné a historické charakteristice.⁹⁹

3.2.3 Aplikace pozastavující klauzule

Pozastavující klauzule upravuje hmotněprávní podmínky, za kterých osobě, které byla přiznána mezinárodní ochrana, se taková ochrana ruší. Podle článku 1 odst. C se Ženevská úmluva přestane aplikovat, pokud došlo ke změně podmínek, v důsledku které již mezinárodní ochrana není nutná. Odstavec C uvádí šest možných důvodů, a to dobrovolné znovu užívání vnitrostátní ochrany, dobrovolné znovunabytí státní příslušnosti, nabytí nové státní příslušnosti, dobrovolný návrat do země původu a pominutí okolností podmiňujících postavení uprchlíka.¹⁰⁰

⁹⁸ HÝBNEROVÁ, S. *Dětský voják – fenomén doby a současné mezinárodní právo*. In: *Mezinárodní ochrana lidských práv: regionální a tematická diference*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. ISBN 978-80-87146-54-5.

⁹⁹ UNHCR, *Guidelines on International Protection No. 7: The Application of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees to Victims of Trafficking and Persons At Risk of Being Trafficked*, 7 April 2006, HCR/GIP/06/07, available at: <http://www.refworld.org/docid/443679fa4.html> [accessed 14. 0420167].

¹⁰⁰ ŠTURMA, Pavel a Věra HONUSKOVÁ (eds.). *Teorie a praxe azylu a uprchlictví...op. cit.*, str. 32.

3.2.4 Aplikace vylučující klauzule

Článek 1 Ženevské úmluvy v odst. D, E a F obsahuje vylučující klauzuli stanovící skutečnosti, za kterých osoby, které by jinak splňovaly pojmové znaky uprchlíka, nemají možnost získat mezinárodní ochranu. Jedná se o osoby, které požívají jiné ochrany, a mezinárodní ochranu tak nepotřebují¹⁰¹ anebo si ji z vážných důvodů nezasluhují. V tomto případě jde o osoby, u kterých jsou vážné důvody se domnívat, že se dopustili zločinu proti míru, válečného zločinu proti lidskosti, vážného nepolitického zločinu mimo zemi, kde byly přijaty jako uprchlíci, nebo činů v rozporu s cíli a zásadami OSN. Stejně, jako u jakýchkoli jiných výjimek v oblasti garance lidských práv, je i v případě vylučující klauzule nutné uplatnit restriktivní výklad, a to především kvůli důsledkům, které může vyloučení mezinárodní ochrany pro jednotlivce znamenat.¹⁰²

V případě dětí je kromě obecných zásad nutných při aplikaci vylučující klauzule potřeba vzít v úvahu také vyspělost daného dítěte a obecné principy upravující zacházení s dětmi, jako je například princip nejlepšího zájmu dítěte.

S ohledem na zranitelnost dětí je nutné aplikovat vylučující klauzuli s velkou opatrností. Děti, u kterých existují závažné důvody domnívat se, že mohou být pachateli například válečných zločinů, může existovat velká pravděpodobnost, že jsou zároveň také oběťmi.¹⁰³ U malých dětí je možné, že se vylučující klauzule nebude aplikovat vůbec. Přestože Ženevská úmluva ani v tomto případě mezi dospělými a dětmi nijak nerozlišuje, může být aplikována pouze na děti, které již dle mezinárodního nebo vnitrostátního práva dosáhly věku, ve

¹⁰¹ Jedná se o osoby požívající ochrany nebo pomoci agentury OSN pro pomoc a práci ve prospěch palestinských uprchlíků na Blízkém východě (UNRWA) a o osoby požívající vnitrostátní ochrany ve formě udělení státního občanství konkrétní země.

¹⁰² UNHCR, Guidelines on International Protection No. 8: Child Asylum Claims...op. cit., str. 22.

¹⁰³ Tamtéž.

kterém jsou trestně odpovědné.¹⁰⁴ Stanovení věkové hranice pro trestní odpovědnost ostatně vyžaduje i článek 40 CRC, nicméně konkrétní věkovou hranici nechává na rozhodnutí každého jednotlivého státu. Vzhledem k těmto rozdílům je zapotřebí vyhodnotit emocionální, mentální a intelektuální vyspělost každého dítěte v závislosti na čin uvedený ve vylučující klauzuli, u kterého existují závažné důvody domnívat se, že byl spáchán dítětem, a posoudit, zda ho jeho úroveň vyspělosti činí odpovědným za takový čin.

3.2.5 Udělení azylu

Výsledkem řízení o přiznání mezinárodní ochrany může být udělení mezinárodní ochrany, udělení jiné formy ochrany, či zamítnutí žádosti. Děti či děti bez doprovodu, kterým byla přiznána mezinárodní ochrana, jsou oprávněny jak ke všem právům stanoveným Ženevskou úmluvou, tak ke všem dalším základním lidským právům, pro jejichž plné uplatnění je zapotřebí legální pobyt na území státu, který mezinárodní ochranu udělil.¹⁰⁵

3.2.6 Princip non – refoulement

Princip non – refoulement, neboli princip nenavracení je jedním ze základních principů mezinárodního uprchlického práva. Je zakotven v článku 33 Ženevské úmluvy, který stanoví, že *„žádný smluvní stát nevyhostí jakýmkoli způsobem nebo nevrátí uprchlíka na hranice země, ve kterých by jeho život či osobní svoboda byly ohroženy na základě jeho rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité společenské vrstvě či politického přesvědčení“*. Podle odstavce 2 téhož článku *„výhody tohoto ustanovení však nemohou být*

¹⁰⁴ UNHCR, *Guidelines on International Protection No. 5: Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, 4 September 2003, HCR/GIP/03/05, available at: <http://www.refworld.org/docid/3f5857684.html> [accessed 14. 04. 2017], str. 8.

¹⁰⁵ UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No. 6 op. cit., str. 21.

požadovány uprchlíkem, který z vážných důvodů může být považován za nebezpečného v zemi, ve které se nachází, nebo který poté, co byl usvědčen konečným rozsudkem ze zvláště těžkého trestného činu, představuje nebezpečí pro společnost této země.“ Tento princip je možno najít i v řadě dalších mezinárodně právních dokumentů jako například v Mezinárodním Paktu o občanských a politických právech nebo v Evropské Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

3.2.7 Doplnková ochrana

Doplnková ochrana představuje režim ochrany, kdy jednotlivec sice nesplňuje definici uprchlíka uvedenou v Ženevské úmluvě, přesto má nárok na ochranu z důvodu výše zmíněného principu non – refoulement.¹⁰⁶ I CRC obsahuje implicitně princip non – refoulement, a to v článku 6 a 37.¹⁰⁷ Výbor pro práva dítěte pak uvádí, že státy nesmí vrátit dítě do země, ve které hrozí nebezpečí, že dítěti vznikne nenapravitelná újma.¹⁰⁸

Princip nejlepšího zájmu dítěte, který vyžaduje, aby zájmu dítěte byla poskytována primární pozornost, tak může představovat základ pro závazek států k poskytnutí jiné formy ochrany, než představuje mezinárodní ochrana

¹⁰⁶ V rámci českého právního řádu je Doplnková ochrana chápána jako jedna z forem mezinárodní ochrany. Mezinárodní ochrana se tak dělí na azyl a doplňkovou ochranu. Doplnková ochrana je udělena v případě, že: „*cizinec, který nesplňuje důvody pro udělení azylu, bude-li v řízení o udělení mezinárodní ochrany zjištěno, že v jeho případě jsou důvodné obavy, že pokud by byl cizinec vrácen do státu, jehož je státním občanem, nebo v případě, že je osobou bez státního občanství, do státu svého posledního trvalého bydliště, by mu hrozilo skutečné nebezpečí vážné újmy podle odstavce 2 a že nemůže nebo není ochoten z důvodu takového nebezpečí využít ochrany státu, jehož je státním občanem, nebo svého posledního trvalého bydliště.*“ § 14a (1) Zákon č. 325/1999 Sb. o azylu.

¹⁰⁷ Pobjoy, J. M., *A Child Rights Framework for Assessing the Status of Refugee Children...* op. cit., str. 35.

¹⁰⁸ UN Committee on the Rights of the Child (CRC), *General comment No. 6*, op. cit., str. 9.

v režimu uprchlického práva. Dle Potboye se často jedná o státy přehlíženou povinnost, přestože princip nejlepšího zájmu dítěte je nutné aplikovat v rámci každého rozhodnutí týkajícího se dítěte.¹⁰⁹ I v situaci, kdy dítě žádající o mezinárodní ochranu nespĺňuje Ženevskou definici uprchlíka, může nastat povinnost smluvních států CRC, poskytnout takovému dítěti jinou, doplňkovou ochranu, a to právě s ohledem na princip nejlepšího zájmu dítěte. To potvrzuje i Výbor pro práva dítěte, když říká, že návrat dítěte do země původu by měl proběhnout pouze v tom případě, kdy je návrat v nejlepším zájmu dítěte a je vzat v úvahu názor dítěte, jakož i bezpečnost, sociálně- ekonomické podmínky dítěte po jeho návratu do země původu, možnost následné péče, úroveň integrace dítěte v zemi, která rozhoduje o jeho návratu, rodinné vztahy a další relevantní faktory. Naopak argumenty týkající se obecné migrační kontroly by neměly převážít nejlepší zájem dítěte.¹¹⁰ Tím nastává zajímavá situace, kdy je jednak principem non – refoulement vymezena situace, za které dítěte nemůže být navráceno do země původu, a na druhé straně je principem nejlepšího zájmu dítěte vymezena situace, za které navráceno být může.

3.3 Trvalé řešení

Ať už je dítěti udělena mezinárodní ochrana, dočasná ochrana nebo je jeho žádost o mezinárodní ochranu zamítnuta, je v každém případě nutné trvale vyřešit jeho situaci. V případě, že mu mezinárodní ochrana udělena je, nabízí se možnost místní integrace, nebo přemístění do třetího státu na základě sloučení rodiny. Složitější situace nastává v případě, kdy dítěti mezinárodní ochrana nebo jiná forma ochrany udělena nebyla, nicméně i v tomto případě si vždy musí zohlednit princip nejlepšího zájmu dítěte.

¹⁰⁹ Pobjoy, J. M., *A Child Rights Framework for Assessing the Status of Refugee Children...* op.cit., str. 35.

¹¹⁰ UN Committee on the Rights of the Child (CRC), *General comment No. 6*, op. cit., str. 22.

Místní integrace

Jedním z možných způsobů trvalého řešení situace dítěte je místní integrace. Jedná se o proces, během něhož se uprchlík trvale usazuje v hostitelské zemi. V článku 34 Ženevské úmluvy je uvedeno, že „*smluvní státy se zavazují co nejvíce usnadňovat uprchlíkům asimilaci a udělení státního občanství. Vyvinou zejména veškerou snahu o urychlení řízení o udělení státního občanství a o co možná největší snížení poplatků a nákladů tohoto řízení.*“ Dítěti, kterému byla poskytnuta mezinárodní nebo jiná forma ochrany, by se mělo umožnit co nejdříve začlenění do místní komunity. Za účelem usnadnění a urychlení integrace dítěte by měl být ustanoven integrační program, na kterém se podílejí úřady, školy a pečovatelské instituce, v jehož rámci by dítěti bylo vysvětleno jeho postavení, a na základě kterého by probíhalo postupné začleňování dítěte do místní komunity.¹¹¹ Během vytváření integračního programu je nutné zohlednit řadu faktorů, například pohlaví dítěte, jeho věk, vyspělost, rodinné zázemí, možnost sloučení rodiny a jiné.

Sloučení rodiny

Dalším z možných způsobů trvalého řešení situace dítěte je sloučení rodiny. Sloučení rodiny je založeno na dvou základních principech, a to principu celistvosti rodiny¹¹² a principu nejlepšího zájmu dítěte. V tomto kontextu se uplatní i další práva dítěte, jako například právo znát své rodiče a právo na jejich péči.¹¹³ S ohledem na článek 9 CRC by měly smluvní státy vynaložit veškerou možnou snahu o zajištění toho, že dítě nebude odloučeno od svých

¹¹¹ UNHCR, *Guidelines on Policies and Procedures in Dealing with Unaccompanied Children Seeking Asylum, February 1997*, available at: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3360.html> [accessed 29 April 2017] str. 15.

¹¹² Princip celistvosti rodiny je zakomponován například ve Všeobecné Deklaraci lidských práv z 10. 12. 1948 nebo Mezinárodním paktu o občanských a politických právech z 16. 12. 1966.

¹¹³ Úmluva o právech dítěte, op. cit., článek 7.

rodičů proti jejich vůli, krom případů, kdy je to v jeho nejlepším zájmu. Neméně důležité je zohlednit i názor samotného dítěte.¹¹⁴

Udělení mezinárodní ochrany dítěti vytváří právní překážku navrácení dítěte do země původu, a tudíž není ani možné sloučení rodiny v zemi původu.¹¹⁵ S ohledem na práva dítěte uvedená výše jsou smluvní státy CRC povinny umožnit nejbližším příbuzným dítěte, aby se k němu připojily ve státě, kde mu byla udělena mezinárodní ochrana, případně, pokud je to vzhledem k okolnostem případu vhodnější, může dojít ke sloučení rodiny v třetím státě. Komplikovanější situace nastává v případě, že dítěti mezinárodní ochrana udělena nebyla. I v tomto případě musí být především zohledněn nejlepší zájem dítěte. Pokud by návrat do země původu dítěte byl v rozporu s tímto principem, měla by být dítěti udělena doplňková ochrana a uplatit se povinnost státu stanovená v článku 9 a 10 CRC, podle nichž by státy měly posuzovat žádosti o povolení vstupu na území státu za účelem sloučení rodiny pozitivním, humánním a urychleným způsobem.

V mnoha případech může být pobyt rodičů dítěte či dalších rodinných členů neznámý, a je tak zapotřebí jejich současnou adresu vypátrat. V těchto případech má speciální mandát Mezinárodní výbor Červeného Kříže a jeho lokální pobočky. Na pátrání po členech rodiny se dále podílejí státní autority a nevládní organizace.¹¹⁶

Adopce

Jednou z možností, jak dlouhodobě vyřešit situaci dítěte – uprchlíka bez doprovodu, může být i možnost adopce. Jak uvádí Výbor pro práva dítěte, tato

¹¹⁴ Tamtéž, článek 12.

¹¹⁵ UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No. 6., op. cit., str. 23.

¹¹⁶ UNHCR, Refugee Family Reunification. *UNHCR's Response to the European Commission Green Paper on the Right to Family Reunification of Third Country Nationals Living in the European Union* (Directive 2003/86/EC), February 2012, available at: <http://www.refworld.org/docid/4f55e1cf2.html> [accessed 28. 05. 2017], page 16.

možnost by měla být zvážena pouze v případě, kdy selhala snaha o sloučení rodiny dítěte nebo v případě že rodiče dítěte s adopcí souhlasí. Výbor dále pokračuje, že možnost adopce musí být v nejlepším zájmu dítěte. V závislosti na věku a vývoji dítěte by měl být zohledněn jeho názor, dítě by mělo být plně informováno o veškerých právních následcích spojených s adopcí. Primárně by se měla upřednostňovat možnost adopce příbuznými dítěte, a pokud to není možné, přednost by měla mít možnost adopce tím, kdo pochází ze stejné komunity nebo má stejné kulturní zázemí. Adopce by také neměla proběhnout v případě, že zde existuje pro dítě možnost návratu do země původu v blízké budoucnosti.¹¹⁷

Přemístění do třetího státu

Další z možností nabízejících se k trvalému vyřešení situace dítěte – uprchlíka, je přemístění do třetího státu, tedy do státu, který není státem jeho původu, ani státem, ve kterém požádal o mezinárodní ochranu. Rozhodnutí o přemístění dítěte musí být založeno na vyhodnocení, zda je to v jeho nejlepším zájmu. Ve většině případů se tak bude dít z důvodu sloučení rodiny.¹¹⁸ Dle Výboru pro práva dítěte je potřeba při vyhodnocování, zda je přemístění v nejlepším zájmu dítěte, zvážit také pravděpodobnou délku času, po který není možné dítě navrátit do země jeho původu, právo dítěte na zachování jeho identity, pohlaví, věk a kulturní prostředí, ze kterého pochází.¹¹⁹

Návrat do státu původu

Návrat do státu původu je možný pouze v případě, že neporušuje základní lidská práva dítěte, není v rozporu s principem non – refoulement a současně je v souladu s principem nejlepšího zájmu dítěte. Při vyhodnocování, zda je návrat do země původu v nejlepším zájmu dítěte, je nutné vzít v úvahu

¹¹⁷ UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No. 6., op. cit., str. 24.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Tamtéž.

především dostupnost potřebné péče, bezpečnost a socio-ekonomické podmínky, do kterých by se takové dítě vrátilo, názor dítěte, úroveň integrace a doba, kterou dítě již strávilo v hostitelské zemi.¹²⁰ V případě, že dítě nemá v zemi původu rodiče nebo další členy rodiny, mělo by být navraceno pouze za podmínek ujištění se o zajištění opatrovnictví nebo jiné formy náhradní péče.

4 Regionální ochrana – Evropská Unie

Vedle mezinárodních smluv hraje v ochraně dítěte v rámci uprchlického práva významnou roli i legislativa Evropské Unie. Cílem této kapitoly je zmapovat jednotlivé její legislativní akty zabývající se ochranou dítěte a posoudit, zda i se v těchto instrumentech zohledňuje princip nejlepšího zájmu dítěte tak, jak je zakotven v článku 3 CRC.

Hlavním cílem Evropské Unie v oblasti azylové politiky bylo vytvoření Společného evropského azylového systému (SEAS). Proces budování SEAS probíhal ve dvou fázích. První fází bylo přijetí minimálních standardů a docílení základní harmonizace. Právní základ této fáze představuje Smlouva o založení Evropského společenství, konkrétně čl. 63. Druhá fáze pak spočívá ve zvyšování dosažených minimálních standardů. Právním základem je v tomto směru Smlouva o založení Evropské Unie, konkrétně čl. 78. Proces vytváření SEAS vznikl převážně na základě dokumentů politické povahy. Mezi ty významné patří Závěry Evropské rady z Tampere z roku 1999 a Haagský program z roku 2004. Navazujícím dokumentem na Haagský program byl Stockholmský program s končící platností v roce 2014. Na něj navazuje Post-Stockholmský program neboli „Otevřená a bezpečná Evropa: cesta k realizaci“, cílem je důsledná implementace a společné uplatňování předpisů SEAS.¹²¹

¹²⁰ UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No. 6., op. cit., str. 22.

¹²¹ Ministerstvo vnitra ČR, dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/azyl-migrace-a-integrace-azyl.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D>, [cit. 28. 05. 2017].

Co se týče nezletilých a nezletilých dětí bez doprovodu, Evropská Unie se poprvé zaměřila na problematiku jejich postavení a potřebu ochrany v Rezoluci Rady EU o nezletilých osobách bez doprovodu, které jsou příslušníky třetích zemí z roku 1997,¹²² s cílem stanovit pravidla pro zacházení s těmito dětmi. Rezoluce obsahuje základní pravidla pro přijímání nezletilých bez doprovodu na území členských států (čl. 2), základní záruky, (čl. 3) azylovou proceduru (čl. 4) nebo proces navrácení dítěte do země jeho původu nebo třetí země, která bude ochotná jej přijmout (čl.5). V tomto článku se dále uvádí, že pokud by návrat nebyl možný, ať už z důvodu, že se nepodařilo nelézt členy rodiny nebo proto, že orgány země původu nejsou ochotny dítě převzít do péče, je povinností členských států umožnit nezletilému, aby zůstal na jejich území po dobu nemožnosti návratu a v souladu s mezinárodním právem mu zajistit základní ochranu a péči.¹²³ I když je tato Rezoluce aktem tzv. III pilíře a jedná se tedy o mezivládní dokument, v čl. 6 je stanoveno, že je povinností členských států přihlížet k této rezoluci v případě veškerých návrhů na změny v legislativě a usilovat o to, aby uvedli svoji legislativu do souladu s touto rezolucí, a to do 1. 1. 1999.¹²⁴ S ohledem na svůj význam se zmiňovaná rezoluce stala inspirací pro novější evropskou i na národní legislativu.

V průběhu let pak byla na půdě EU v rámci SEAS přijata řada dalších směrnic a nařízení obsahujících ustanovení vztahující se na nezletilé cizince a nezletilé cizince bez doprovodu, které budou podrobněji popsány v následujících podkapitolách.

¹²² Council Resolution of 26 June 1997 on unaccompanied minors who are nationals of third countries, Official Journal C 221, 19/07/1997 P. 0023 – 0027.

¹²³ Tamtéž, čl. 5 (2): As long as return under these conditions is not possible, Member States should in principle make it possible for the minor to remain in their territory.

¹²⁴ Tamtéž, čl. 6: Member States should take account of these guidelines in the case of all proposals for changes to their national legislations. In addition, Member States should strive to bring their national legislations into line with these guidelines before 1 January 1999.

4.1 Směrnice Rady o právu na sloučení rodiny ¹²⁵

Uvedená směrnice v článku 10 zavazuje členské státy, aby povolily vstup na své území nejbližším příbuzným v přímé vzestupné linii nezletilého bez doprovodu a v případě, že takového příbuzného nemá, nebo ho není možné zjistit, mohou státy povolit vstup a pobyt i jeho poručníkovi nebo každému jinému rodinnému příslušníkovi. To vše z důvodu naplňování práva na sloučení rodiny a se zřetelem na princip nejlepšího zájmu dítěte. ¹²⁶

4.2 Směrnice stanovující normy pro přijímání žadatelů o mezinárodní ochranu ¹²⁷

Uvedená směrnice přepracovává text směrnice Rady 2003/9/ES ¹²⁸ s cílem potvrdit zásady, na kterých byla tato předchozí směrnice založena, a zlepšit podmínky žadatelů o mezinárodní ochranu. Vstoupila v planost dne 19. 7. 2013 a stanovuje dvouletou lhůtu pro zapracování změn do legislativy členských států. Směrnice stanovuje minimální standardy pro přijímání žadatelů o mezinárodní ochranu za účelem zajištění důstojné úrovně života a srovnatelný životních podmínek těchto osob ve všech členských státech Evropské unie. Obecnou zásadou je zohlednění zvláštní situace zranitelných osob, jako jsou například děti, nezletilí bez doprovodu, mučené, znásilňované či jinak vykořisťované osoby. ¹²⁹

I v této směrnici najdeme explicitně vyjádřenou zásadu zohlednění nejlepšího zájmu dítěte při provádění jednotlivých ustanovení. Členské státy jsou povinny

¹²⁵ Směrnice Rady 2003/86/ES ze dne 22. září 2003 o právu na sloučení rodiny, Úř. věst. L 251.

¹²⁶ Tamtéž, článek 5.

¹²⁷ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/33/EU ze dne 26. června 2013, kterou se stanoví normy pro přijímání žadatelů o mezinárodní ochranu, úř. Vest. L 180/60.

¹²⁸ Směrnice Rady 2003/9/ES ze dne 27. ledna 2003, kterou se stanoví minimální normy pro přijímání žadatelů o azyl, Úř. Vest. L 31.

¹²⁹ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/33/EU, op. cit., článek 21.

zajistit nezletilým osobám životní úroveň, jež je přiměřená jejich fyzickému, duševnímu, duchovnímu, morálnímu a sociálnímu rozvoji. Při posuzování nejlepšího zájmu dítěte jsou členské státy povinny přihlížet zejména k možnostem opětovného sloužení rodiny, blahu a sociálnímu rozvoji nezletilé osoby s přihlédnutím k jejímu původnímu prostředí, otázkám bezpečnosti a ochrany a názorům nezletilce úměrně k jeho věku a zralosti.¹³⁰ Členské státy zajistí přístup k rehabilitačním službám pro nezletilé osoby, které se staly obětí jakékoliv formy zneužívání, zanedbávání, vykořisťování, mučení nebo krutého, nelidského a ponižujícího zacházení nebo trpěly v ozbrojených konfliktech, a zajistí, aby jim v případě potřeby byla nabídnuta vhodná psychologická péče a kvalifikované poradenství. Členské státy dále zajistí, aby nezletilé děti žadatelů nebo nezletilí žadatelé byli umístěni se svými rodiči, svými svobodnými nezletilými sourozenci nebo s dospělou osobou, která je za ně podle práva nebo praxe daného členského státu zodpovědná, pokud je to v nejlepším zájmu dotyčných nezletilých osob.

Článek 24 se pak věnuje nezletilým osobám bez doprovodu a stanovuje minimální záruky jejich ochrany. Těmto osobám má být neprodleně po jejich příchodu do hostitelského státu ustanoven zákonný zástupce a zajištěno specifické ubytování, a to buď u zletilých příbuzných, nebo umístěním do pěstounské rodiny, ubytovacího střediska určeného nezletilé nebo do jiného vhodného ubytování. Hned v následující větě je sice umožněno členským státům umístit nezletilé bez doprovodu, který je starší 16ti let, do ubytovacích středisek pro zletilé žadatele o azyl, ale jen v případě, je-li to v jeho nejlepším zájmu.

Změny místa pobytu by měly být omezeny na minimum. Členské státy mají usilovat o nalezení členů rodiny dítěte, a to co nejdříve všemi vhodnými prostředky.

¹³⁰ Tamtéž, článek 23.

Podle článku 14 mají členské státy zaručit nezletilým žadatelům o azyl přístup ke vzdělání za podobných podmínek jako vlastním státním příslušníkům. Přístup ke vzdělávacímu systému nemá být odkládán po dobu delší než 3 měsíce od data, kdy byla dotyčnou osobou nebo jejími rodiči podána žádost o azyl.

4.3 Kvalifikační směrnice ¹³¹

Účelem Kvalifikační směrnice je stanovit minimální podmínky, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby jim byl udělen status uprchlíka nebo subsidiární ochrany. I v této směrnici lze najít zakotvení principu nejlepšího zájmu dítěte. Nicméně dle doslovného výkladu článku 20 (5), který tento princip obsahuje, jsou státy povinny řídit se principem nejlepšího zájmu dítěte pouze při provádění ustanovení týkající se nezletilých osob v kapitole VII směrnice – Obsah mezinárodní ochrany. I přes toto limitující ustanovení by se s ohledem na CRC mělo zvažování nejlepšího zájmu dítěte uplatnit vždy, kdy se aplikování některého z ustanovení kvalifikační směrnice týká dítěte. ¹³²

Co se týče jednotlivých ustanovení kvalifikační směrnice týkajících se dětí, v článku 31 se členské státy zavazují co nejdříve po přiznání mezinárodní ochrany přijmout patřičná opatření k zajištění zastoupení nezletilých osob bez doprovodu zákonným opatrovníkem nebo v případě nutnosti organizací

¹³¹ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/95/EU ze dne 13. prosince 2011 o normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli požívat mezinárodní ochrany, o jednotném statusu pro uprchlíky nebo osoby, které mají nárok na doplňkovou ochranu, a o obsahu poskytnuté ochrany, Úř. Věst. L 337.

¹³² SMYTH, Caira Mary. *The common European asylum system* ···, op.cit. str. 117.

pověřenou péčí o nezletilé osoby a jejich blaho, nebo jakýmkoliv jiným vhodným zástupcem. Nezletilé osoby by měly být umístěny pouze k zletilým příbuzným, do pěstounské rodiny, do ubytovacích středisek se zvláštním zařízením pro nezletilé osoby, nebo do jiného ubytování, které je vhodné pro nezletilé osoby, a to s přihlédnutím k přáním dítěte, jeho věku a stupni vyspělosti. Ve směrnici je taktéž vyjádřená snaha o ponechání sourozenců spolu a omezení změn místa pobytu na nezbytné minimum.

Členské státy mají dále povinnost usilovat o nalezení rodinných příslušníků nezletilce. Tato povinnost trvá pochopitelně i po udělení mezinárodní ochrany. Dle směrnice je třeba dbát na to, aby při snaze o nalezení rodinných příslušníků nebyla ohrožena jejich bezpečnost, zvláště v případě, kdy se mohou nalézat v zemi původu. Veškeré shromažďování, předávání a jiné zpracovávání informací o rodinných příslušnících by mělo probíhat důvěrně.¹³³

4.4 Návratová směrnice¹³⁴

Účelem této směrnice je stanovit společné minimální standardy a postupy při navrácení neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí na území členských států do zemí jejich původu. V článku 5 se členským státům ukládá při provádění této směrnice povinnost náležitě zohledňovat nejlepší zájem dítěte a dodržovat zásadu nenavrácení. V článku 10 se klade důraz na spolupráci a koordinaci všech subjektů pracujících s touto zranitelnou skupinou a je zde zakotven požadavek zajištění navrácení nezletilce členovi jeho rodiny, opatrovníkovi nebo odpovídajícímu státnímu zařízení.

¹³³ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/95/EU...op.cit., článek 31 (5).

¹³⁴ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/115 ES z 16. 12. 2008 o společných normách a postupech v členských státech při navrácení neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí, Úř. Věst. L 348/98.

4.5 Procedurální směrnice¹³⁵

Procedurální směrnice přepracovává text směrnice Rady 2005/85/ES¹³⁶ s cílem potvrdit zásady, na kterých stála předchozí směrnice, a zlepšit podmínky žadatelů o mezinárodní ochranu. Vstoupila v platnost dne 19. 7. 2013 a stanovuje dvouletou lhůtu pro zapracování změn do úpravy členských států. Hlavním cílem této směrnice je stanovit další procedurální pravidla a zavedení společných standardů azylového řízení.

V článku pak 25 vymezuje základní záruky, které mají být zajištěny nezletilým bez doprovodu. Členské státy mají zejména co nejdříve zajistit zastoupení a nápomoc nezletilé osobě zástupcem tak, aby mohla požívat svých práv a plnit povinnosti stanovené směrnicí. Zástupce musí plnit své povinnosti v souladu s nejlepším zájmem dítěte a mít potřebné vzdělání. V rámci svých povinností především informuje a připravuje nezletilého na pohovor a během pohovoru je přítomen, může klást doplňující otázky a uvádět připomínky. Členské státy nicméně mohou od ustanovení zástupce upustit, pokud nezletilá osoba bez doprovodu se vši pravděpodobností dosáhne věku 18 let před vydáním rozhodnutí v prvním stupni.

Pokud jsou zde dány pochybnosti o skutečném věku nezletilé osoby bez doprovodu, mohou členské státy přistoupit k lékařskému vyšetření, pokud současně zajistí, že: a) *nezletilé osoby bez doprovodu byly informovány před posouzením své žádosti o mezinárodní ochranu a v jazyce, kterému rozumí nebo o němž lze důvodně předpokládat, že mu rozumí, o možnosti určení jejich věku pomocí lékařského vyšetření. To zahrnuje informaci o způsobu vyšetření a možných důsledcích výsledku lékařského vyšetření na posouzení žádosti o mezinárodní ochranu, jakož i o důsledcích odmítnutí lékařského vyšetření nezletilou osobou bez doprovodu;* b) *nezletilé osoby bez doprovodu nebo jejich*

¹³⁵ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/32/EU ze dne 26. června 2013 o společných řízeních pro přiznávání a odnímání statusu mezinárodní ochrany, Úř. Vest., L 180/60.

¹³⁶ Směrnice Rady 2005/85/ES ze dne 1. prosince 2005 o minimálních normách pro řízení v členských státech o přiznávání a odnímání postavení uprchlíka, Úř. věst. L 326.

zástupci souhlasili s provedením lékařského vyšetření k určení věku dotyčné nezletilé osoby a c) rozhodnutí o zamítnutí žádosti o mezinárodní ochranu nezletilé osoby bez doprovodu, která odmítla lékařské vyšetření podstoupit, nebylo založeno výlučně na tomto odmítnutí.¹³⁷

V odstavci 6 článku 25 je pak explicitně stanoveno, že při provádění této směrnice, tedy všech jejích ustanovení, se členské státy musí řídit především nejlepším zájmem dítěte. Byť se ostatní ustanovení článku 25 vztahují pouze na nezletilé bez doprovodu, princip nejlepšího zájmu dítěte je nutno aplikovat na každé dítě, ať už se nachází ve státě azylu bez doprovodu, nebo s rodiči či jinými právními zástupci.

4.6 Dublinské nařízení III¹³⁸

Jedná se o přepracované znění Dublinského nařízení použitelné od 1. ledna 2014. Nařízení stanovuje kritéria a mechanismy pro určení členského státu odpovědného za posouzení žádosti o azyl podané státním příslušníkem třetí země v jednom z členských států EU. Mezi tyto kritéria patří skutečnost, zda má žadatel rodinné vazby v jiných členských státech, zda je držitelem víza či jiného povolení k pobytu v některém z členských států, nebo vstoupil na území členských států v rámci bezvízového styku, nebo neoprávněně a skutečnost, zda již o azyl v některém z členských států požádal. Tyto kritéria se pro určení členského státu odpovědného za vyřízení žádosti o azyl uplatňují ve výše uvedeném pořadí. Určený členský stát je povinen přijmout žadatele, který podal žádost v jiném členském státě, případně podal žádost v tomto členském státě a poté území tohoto státu opustil.

¹³⁷ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/32/EU, op. cit., článek 25.

¹³⁸ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 604/2013 ze dne 26. června 2013, kterým se stanoví kritéria a postupy pro určení členského státu příslušného k posuzování žádosti o mezinárodní ochranu podané státním příslušníkem třetí země nebo osobou bez státní příslušnosti v některém z členských států, Úř. Věst. L 180/31.

I v tomto nařízení se v kontextu nezletilých žadatelů zdůrazňuje zásada nejlepšího zájmu dítěte. Článek 6 nařízení tak přímo stanoví, že: „během všech řízení podle tohoto nařízení mají členské státy především na mysli nejlepší zájem dítěte.“ Při posuzování mají členské státy brát na zřetel především možnost opětovného sloučení rodiny, blaho a sociální rozvoj dítěte, hledisko bezpečnosti a ochrany a názor dítěte s přihlédnutím k jeho věku a vyspělosti.¹³⁹

V případě nezletilých bez doprovodu je hlavním kritériem pro určení státu odpovědného za posouzení žádosti, kritérium sloučení rodiny. Pokud se v některém z členských států oprávněně nachází rodinný příslušník (nebo příbuzný za předpokladu, že je to v nejlepším zájmu dítěte) nezletilého žadatele, je takový stát příslušný k vyřízení žádosti o mezinárodní ochranu. Pokud se rodinní příslušníci nebo příbuzní dítěte nacházejí ve více členských státech, rozhodne se o příslušném členském státě opět se zřetelem na jeho nejlepší zájem. *V případě, že není přítomen žádný rodinný příslušník, sourozenec nebo příbuzný, je příslušným ten členský stát, ve kterém nezletilá osoba bez doprovodu podala svou žádost o mezinárodní ochranu za předpokladu, že je to v nejlepším zájmu nezletilé osoby.*¹⁴⁰

V praxi se však nejčastěji uplatňuje kritérium prvního vstupu na území Evropské Unie, tedy zodpovědným státem za vyřízení žádosti o mezinárodní ochranu je ten stát, do kterého vstoupil žadatel jako první. Z toho logicky vyplývá, že většinu žádostí o mezinárodní ochranu by měly vyřizovat hraniční státy Evropské Unie, a to s ohledem na současné migrační trasy především Řecko a Itálie. Návrh Evropské Komise ze dne 26. 6. 2014 měl za cíl pozměnit článek 8 (4) nařízení Dublin III týkající se nezletilých žadatelů bez doprovodu o mezinárodní ochranu, kteří nemají žádné rodinné příslušníky, sourozence nebo příbuzné legálně pobývajících na území členských států. Tento článek je

¹³⁹ Tamtéž, článek 6.

¹⁴⁰ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 604/2013...op. cit., článek 8, (4).

v podstatě doslovné převzetí článku 6 (2) nařízení Dublin II¹⁴¹ a na jehož obtížnou interpretaci se poukazuje i v rozsudku Soudního dvora Evropské unie stížnost č. C-648/11, kde se výslovně uvádí, že „*druhý odstavec článku 6 Nařízení Rady (EC) č. 343/2003 z 18. února 2003, stanovující kritéria pro určení odpovědného státu za vyřízení azylové žádosti podané v jednom z členských států příslušníkem třetí země musí být vykládán následovně. Za okolností, kdy nezletilý bez doprovodu a bez rodinných příslušníků legálně pobývajících na území členských států, podal azylovou žádost ve více než jednom členském státě, ten stát, ve kterém se nachází a ve kterém také podal žádost o azyl, má být určen jako odpovědný pro vyřízení takové žádosti.*“¹⁴²

Předložený návrh se zabýval dvěma situacemi. V prvním případě se jednalo o nezletilého žadatele bez doprovodu, který neměl žádné rodinné příslušníky, sourozence nebo příbuzné na území Evropské unie a podal více žádostí o azyl, včetně státu, ve kterém se nachází. V takovém případě by byl zodpovědný za vyřízení žádosti právě ten stát. Účelem této změny mělo být urychlení vyřízení žádosti a zajištění jednoduššího přístupu žadatele k řízení o azylové žádosti. Druhý případ se týkal situace, kdy se nezletilý nacházel ve státě, ve kterém si nepodal žádost o azyl. V takovém případě měl členský stát nezletilého informovat o možnosti podat žádost o azyl v tomto členském státě. V případě, že by tak nezletilý učinil, nastala by stejná situace jako v předchozím případě, tedy tento členský stát by se stal zodpovědným za vyřízení žádosti.¹⁴³ Návrh

¹⁴¹ Nařízení Rady (ES) č. 343/2003 ze dne 18. února 2003, kterým se stanoví kritéria a postupy pro určení členského státu příslušného k posuzování žádosti o azyl podané státním příslušníkem třetí země v některém z členských států, Úř. věst. L 50.

¹⁴² Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 6. června 2013 (žádost o rozhodnutí o předběžné otázce Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) — Spojené království) — The Queen, na žádost: MA, BT, DA v. Secretary of State for the Home Department (Věc C-648/11).

¹⁴³ I v tomto případě se musí brát na zřetel nejlepší zájem dítěte. Po jeho uvážení tudíž může být alternativou i přemístění nezletilého do jiného členského státu, například do členského státu, kde již probíhá řízení o jeho žádosti o azyl.

počítal i s možností, že se nezletilý rozhodne žádost o azyl v členském státě, kde se nachází, nepodat. V takovém případě by byl zodpovědným členským státem ten členský stát, ve kterém nezletilý podal poslední žádost o azyl. I v tomto případě se by se ale musel zohlednit nejlepší zájem dítěte. Tento návrh Evropské Unie zjednodušující postavení nezletilých žadatelů bez doprovodu nicméně nakonec nebyl přijat.

V reakci na to zveřejnila Evropská komise v květnu 2016 nový návrh na změnu dublinského nařízení. Krom jiných změn zavádí tento návrh nové kritérium odpovědnosti za nezletilé osoby bez doprovodu. V nepřítomnosti rodinných příslušníků nebo příbuzných, by měl být odpovědným státem za vyřízení žádosti o mezinárodní ochranu ten stát, ve kterém byla žádost podána jako první.¹⁴⁴ Tento nový návrh tak neobsahuje navrhované pozitivní změny předchozího návrhu z roku 2014 týkající se nezletilých žadatelů bez doprovodu a nebere v úvahu jejich specifickou pozici. K novému návrhu se kriticky vyjádřila i ECRE, zdůrazňující, že přemístění do členského státu, ve kterém nezletilý žadatel bez doprovodu poprvé požádal o azyl, by nemělo být automaticky chápáno jako jednání v jeho nejlepším zájmu, a naopak těmto žadatelům by mělo být umožněno požádat a azyl v tom státě, ve kterém jsou přítomni.¹⁴⁵ Další výraznou změnou je navrhované omezení povinnosti zajistit nezletilému bez doprovodu právní zastoupení. Dle nové úpravy by byl nově pouze ten členský stát, kde je nezletilý bez doprovodu povinen pobývat, povinný zajistit mu právní zastoupení. Dle ECRE ale musí takovému určení

¹⁴⁴ European Commission, Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person (recast) from 4. 5. 2016.

¹⁴⁵ ECRE, ECRE Comments on the Commission Proposal for a Dublin IV Regulation COM(2016) 270, October 2016, dostupné z: <http://www.ecre.org/wp-content/uploads/2016/10/ECRE-Comments-Dublin-IV.pdf>, [accessed 11. 04. 2017], str. 2.

předcházet vyhodnocení nejlepšího zájmu dítěte, což se prakticky nelze obejít bez vyslechnutí dotčeného dítěte.¹⁴⁶

Co se naopak jeví jako příznivější ustanovení v diskutovaném návrhu Evropské komise je článek 8 (4) stanovící povinnost státu provádějícího transfer nezletilého do státu, který je dle dublinského nařízení odpovědný za vyřízení azylové žádosti, ujistit se, že přijímající stát je schopen zajistit odpovídající zastoupení a nezbytnou péči. Každému rozhodnutí a přemístění dítěte by mělo předcházet vyhodnocení nejlepšího zájmu dítěte. Otázkou zůstává, zda může být takové vyhodnocení efektivní v případě, kdy stát není povinen poskytnout dítěti právního zástupce k hájení jeho zájmů.

Oddíl V dublinského nařízení upravuje podmínky zajištění za účelem přemístění. V článku 28 je obecně stanoveno, že členské státy mohou zajistit dotyčnou osobu pouze za účelem jejího přemístění, pokud zde existuje vážný důvod, tedy vážné nebezpečí útěku, a to na základě posouzení každého jednotlivého případu, a pouze pokud je zajištění přiměřené a nelze účinně použít jiné donucovací opatření. Zajištění musí být co nejkratší a nesmí trvat déle než po dobu nezbytnou k náležitému provedení požadovaných správních řízení vedoucích k přemístění. V dalších odstavcích článku 28 jsou pak upraveny příslušné lhůty. Jak současné znění nařízení, tak ani nejnovější návrh Evropské komise neobsahuje žádné ustanovení týkající se zajišťování nezletilých či nezletilých bez doprovodu.

4.7 Shrnutí

S ohledem na výše uvedené je možné konstatovat, že princip nejlepšího zájmu dítěte je zakotven v každé ze zkoumaných směrnic i v Dublinském nařízení. Jak ale bylo zjištěno v případě Dublinského nařízení a především pak u jeho navrhované změny z května 2016, projevují se tendence k restriktivnímu

¹⁴⁶ Tamtéž, str. 11.

přístupu k ochraně práv dětí žádajících o mezinárodní ochranu. V předchozích kapitolách této diplomové práci bylo uvedeno, že dítěti žádajícímu o mezinárodní ochranu má být umožněn přístup k bezplatnému právnímu zástupci. Podle navrhované změny Dublinského nařízení by ale zajištění tohoto práva byly povinny pouze ty členské státy, do kterých dítě vstoupilo jako první, a jsou tak odpovědné z vyřízení jejich azylové žádosti. Za další projev tohoto přístupu lze považovat navrhované ustanovení týkající se určení státu odpovědného za vyřízení azylové žádosti. V návrhu z května 2016 dochází k upuštění od pozitivních změn, dle kterých by mohl být za vyřízení azylové žádosti odpovědný ten stát, ve kterém se dítě nachází. Nově je tak odpovědným státem ten stát, ve kterém byla žádost podána první (tedy stát, do kterého dítě vstoupilo jako první). A byť by dle textu navrhované změny mělo každému rozhodnutí o přemístění dítěte předcházet vyhodnocení nejlepšího zájmu dítěte, těžko si lze takové vyhodnocení bez právního zástupce dítěte představit.

Ať už jsou tyto změny motivovány politickou situací v jednotlivých členských státech či veřejnému mínění k uprchlické krizi, dostávají se od rozporu s právy garantovanými CRC.

Závěr

Záměrem této diplomové práce bylo zjistit, zda a jakým způsobem ovlivňuje CRC, jako jedna z nejvýznamnějších lidskoprávních smluv zabývajících se ochranou dítěte, mezinárodní uprchlické právo, a to konkrétně postavení dítěte jako uprchlíka.

První otázkou bylo posouzení, zda je sama Ženevská úmluva lidskoprávním dokumentem. Od přijetí Ženevské úmluvy došlo k významnému posunu a sblížení uprchlického práva a mezinárodního práva lidských práv. Byť se názory na to, zda Ženevská úmluva představovala už při svém vzniku lidskoprávní úmluvu rozcházejí, v současnosti převládající názory, které ji do této kategorie zařazují, a při jejím výkladu tak nelze opomenout její humanitní účel a další lidskoprávní dokumenty.

Jakým způsobem tedy ovlivňuje CRC Ženevskou úmluvu a celý mezinárodní uprchlický systém? A co přesně znamená v kontextu dětských práv často zmiňovaný princip nejlepšího zájmu dítěte? CRC poskytuje právní rámec a explicitní vyjádření závazků států týkajících se jak dítěte obecně, tak jeho postavení v rámci uprchlického práva. Krom jednotlivých práv dítěte obsahuje CRC i čtyři základní principy – odstranění diskriminace, právo dítěte na život, přežití a rozvoj, respektování názoru dítěte a princip nejlepšího zájmu dítěte. Ačkoli všechny čtyři principy ovlivňují jak procesní, tak hmotnou stránku průběhu určení právního statusu dítěte jako žadatele o mezinárodní ochranu, zaměřovala se tato práce především na princip nejlepšího zájmu dítěte. Dle Výboru pro práva dítěte obsahuje princip tři dimenze – nejlepší zájem dítěte jako jeho právo, jako fundamentální interpretační princip a konečně jako právní postup. Tento princip by měl být použit při každém jednotlivém rozhodování týkající se dítěte.

CRC ovlivňuje postavení dítěte žádajícího o mezinárodní ochranu v několika směrech. Zaprvé, v situaci, kdy Ženevská úmluva neposkytuje žádný procedurální návod uznávání dítěte uprchlíkem a nechává tuto problematiku na jednotlivých smluvních státech, poskytuje CRC alespoň základní procesní záruky, které jinak nejsou stanoveny v mezinárodním uprchlickém právu obsaženy. Tento vliv je pak možné sledovat v jednotlivých fázích procesu žádosti o mezinárodní ochranu, například v rámci provádění identifikace dítěte, ustanovování právního zástupce, provádění pohovoru, informování dítěte o jeho situaci a učiněných rozhodnutí, při procesu určování věku dítěte nebo při rozhodnutí o detenci.

Zadruhé, významný dopad CRC na mezinárodní uprchlické právo lze spatřovat v použití CRC jako interpretační pomůcky při identifikaci dítěte jako uprchlíka na základě jednotlivých důvodů stanovených Ženevskou úmluvou. Smluvní státy by tak měly v situaci, kdy dítě žádá o status uprchlíka, posoudit jednotlivé důvody, tedy opodstatněný strach z pronásledování z důvodu rasy, náboženství, národnosti, politického přesvědčení nebo příslušnosti k určité sociální skupině, z pohledu samotného dítěte a jeho specifické situace. Děti mohou strach projevovat velmi odlišně a také jednotlivé formy pronásledování na sebe mohou v případě dětí brát jinou podobu. Přestože CRC a aplikace principu nejlepšího zájmu dítěte poskytuje důvod pro širší a „dětsky“ citlivou interpretaci definice uprchlíka, nepředstavuje její přijetí samo o sobě rozšíření definice uprchlíka a povinnost států udělit status uprchlíka každému dítěti v situaci, kdy jsou jeho práva garantovaná CRC porušována. CRC nemění definici uprchlíka a nepřidává žádná další specifická práva, ale přidává a upravuje nuance, ve kterých je definice vykládána.

Vliv CRC na postavení dítěte žádajícího o mezinárodní ochranu lze dovodit i v případě institutu doplňkové ochrany. V situaci, kdy dítě nespadá pod definici uprchlíka, je nutné aplikovat dva principy. Zaprvé princip non-refoulement, který zakazuje navrátit kohokoliv do země původu, pokud by mu tím hrozilo nebezpečí závažné újmy, a zadruhé princip nejlepšího zájmu dítěte, dle kterého

je možné vrátit dítě do země jeho původu, pouze pokud je to v jeho nejlepším zájmu.

Ať už je dítěti žádajícím o mezinárodní ochranu mezinárodní či doplňková ochrana udělena, nebo je jeho žádost zamítnuta, je nutné trvale vyřešit situaci, ve které se nachází. Při výběru a realizace jednotlivých možných řešení má být princip nejlepšího zájmu dítěte opět primárním hlediskem.

Poslední oblastí, kterou se tato diplomová práce zabývala, je ochrana dítěte žádajícího o mezinárodní ochranu na regionální úrovni, konkrétně v rámci Evropské Unie. Účelem rozboru jednotlivých směrnic a nařízení v rámci jednotného evropského azylového systému bylo zjistit, zda se i na této úrovni projevuje vliv CRC a principu nejlepšího zájmu dítěte. Ve všech zkoumaných směrnících a v dublinském nařízení je tento princip zmíněn, nicméně jak se ukazuje především u dublinského nařízení a jeho navrhované změny, převažující tendencí je spíše restriktivní přístup k právům dítěte. To se projevuje například v nejnovějším návrhu z května 2016, dle kterého by byl pouze stát, ve kterém je nezletilý žadatel bez doprovodu povinen pobývat, zavázán k zajištění právního zastoupení. Dalším takovým projevem v návrhu je i ponechání stávajících kritérií k určení státu odpovědného za vyřízení azylové žádosti v případě nezletilých žadatelů bez doprovodu a odklonění se od pozitivních změn předchozího návrhu z června 2014, který poskytoval větší prostor pro zhodnocení nejlepšího zájmu dítěte. Směr, kterým se navrhované znění dublinského nařízení ubírá, je tak podle mého názoru v rozporu s CRC.

Seznam zkratk

CRC	Úmluva o právech dítěte
ECRE	Evropská rada pro uprchlíky a exil
EU	Evropská Unie
ES	Evropské společenství
OAJ	Organizace africké jednoty
SEAS	Společný evropský azylový systém
UN	Organizace spojených národů
UNHCR	Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky
Výbor pro práva dítěte	Výbor OSN pro práva dítěte
Úmluva OAJ	Úmluva Organizace africké jednoty
UNRWA	Agentura Organizace spojených národů pro pomoc a práci ve prospěch palestinských uprchlíků v zemích Blízkého východu
Ženevská úmluva	Úmluva o právním postavení uprchlíků

Použité prameny a literatura

Monografie

BUCK, Trevor. *International child law*. Portland, Or.: Cavendish Publishing, 2005. ISBN 1859419488.

ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-728-9.

HATHAWAY, J.C. *The Rights of Refugees under International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, ISBN 978-0521542630.

HONUSKOVÁ, Věra. *Definice uprchlíka a její výklad a aplikace v současném mezinárodním právu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. Prameny a nové proudy právní vědy. ISBN 978-80-87146-45-3

HONUSKOVÁ, Věra. *Postavení dětí – uprchlíků v právu Evropské Unie*. In: ŠTURMA, Pavel a Martin FAIX (eds.). *Lidskoprávní dimenze mezinárodního práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014. ISBN 9788087975176

HÝBNEROVÁ, Stanislava. *Dětský voják – fenomén doby a současné mezinárodní právo*. In: *Mezinárodní ochrana lidských práv: regionální a tematická diference*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. ISBN 978-80-87146-54-5.

JÍLEK, Dalibor. *Odpověď mezinárodního práva na hromadné uprchlictví*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1337-0.

SHAW, Malcolm N. *International law. Seventh edition*. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press, 2014. ISBN 1107040868.

SMYTH, Cairn Mary. *The common European asylum system and the rights of the child: an exploration of meaning and compliance*. Leiden, 2013. Doctoral Thesis. Leiden University.

ŠTURMA, Pavel a Věra HONUSKOVÁ (eds.). *Teorie a praxe azylu a uprchlictví*. 2., dopl. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko v nakl. Eva Rozkotová, 2012. Scripta iuridica. ISBN 978-80-87146-68-2

VANBUEREN, Geraldine. *The international law on the rights of the child*. Dordrecht [u.a.]: Nijhoff, 1998. ISBN 9789041110916.

WOUTERS, C. W. *International legal standards for the protection from refoulement: a legal analysis on the prohibitions on refoulement contained in the Refugee Convention, the European Convention on Human Rights, the International Covenant on Civil and Political Rights, and the Convention Against Torture*. Portland, OR: Distribution for the USA and Canada, International Specialized Book Services, c2009. ISBN 9789050958769.

Články

DURIEUX, J. F., McADAM, J. *Non-refoulement Through Time: The Case for a Derogation Clause to the Refugee Convention in Mass Influx Emergencies*. *International Journal of Refugee Law*, roč. 16, č. 1, 2004.

POBJOY, Jason M., *A Child Rights Framework for Assessing the Status of Refugee Children* (June 1, 2013).", in S. Juss and C. Harvey (eds.), *Contemporary Issues in Refugee Law* (Edward Elgar, 2013) 91-138.; University of Cambridge Faculty of Law Research Paper No. 27/2013, [accessed 11. 4. 2017]. dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=2304601>.

Elektronické zdroje a internetové stránky

DOHNALOVÁ, Radka. *Dětská práva ve světle mezinárodně právních závazků ČR* [online]. Tábor, 2012, Disertační práce. Právnická fakulta University Karlovy. Vedoucí práce Doc. PhDr. Stanislava Hýbnerová. [cit. 14. 4. 2017], dostupné z: : <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/11244/>.

ECRE, *Comments on the Commission Proposal for a Dublin IV Regulation COM(2016) 270*, October 2016, [accessed 11. 04. 2017], , dostupné z: <http://www.ecre.org/wp-content/uploads/2016/10/ECRE-Comments-Dublin-IV.pdf>.

EDAL, *Separated Children in Europe Programme: Position Paper on Age Assessment in the Context of Separated Children in Europe*, [accessed 05. 04 2017], dostupné z: <http://www.asylumlawdatabase.eu/en/content/separated-children-europe-programme-position-paper-age-assessment-context-separated-children>.

Ministerstvo vnitra ČR, Azyl, Migrace a Integrace, [cit. 28. 05. 2017], dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/azyl-migrace-a-integrace-azyl.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D>.

UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), General Comment No. 11: Plans of Action for Primary Education (Art. 14 of the Covenant), 10 May 1999, E/1992/23, [accessed 11. 04. 2017], dostupné z: <http://www.refworld.org/docid/4538838c0.html>.

UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No. 6 (2005): Treatment of Unaccompanied and Separated Children Outside their Country of Origin, 1 September 2005, CRC/GC/2005/6, [accessed 11. 4. 2017], dostupné z: <http://www.refworld.org/docid/42dd174b4.html>.

UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a

primary consideration (art. 3, para. 1), 29 May 2013, CRC /C/GC/14, [accessed 5. 04. 2017], dostupné z: <http://www.refworld.org/docid/51a84b5e4.html>.

UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No. 17 (2013) on the right of the child to rest, leisure, play, recreational activities, cultural life and the arts (art. 31), 17 April 2013, CRC/C/GC/17, [accessed 11. 4. 2017], dostupné z: <http://www.refworld.org/docid/51ef9bcc4.htm>.

UN Human Rights Committee (HRC), *CCPR General Comment No. 19: Article 23 (The Family) Protection of the Family, the Right to Marriage and Equality of the Spouses*, 27 July 1990, [accessed 11. 04. 2017], dostupné z: <http://www.refworld.org/docid/45139bd74.html>.

<http://www.unhcr.org/children-49c3646c1e8.html>

Mezinárodní smlouvy a další mezinárodní dokumenty

Africká charta práv a blaha dítěte z 11. 6. 1990

Cartagenská deklarace o uprchlících z 22. 11. 1984.

Protokol týkající se právního postavení uprchlíků z 31. 1. 1967 (publ. pod. č. 208/1993).

Úmluva o právech dítěte z 20. 11. 1989.

Úmluva o právním postavení uprchlíků z 28. 7. 1951 (publ. pod. č. 208/1993 Sb.).

Úmluva Organizace africké jednoty upravující zvláštní stránky uprchlických problémů v Africe z 10. 9. 1969

Všeobecná deklarace lidských práv z 10. 12. 1948.

Ženevská konvence o ochraně civilních osob za války z 12. 8. 1949 (publ. pod. č. 65/1954 Sb.).

Dokumenty ES/EU

Council Resolution of 26 June 1997 on unaccompanied minors who are nationals of third countries, Official Journal C 221, 19/07/1997 P. 0023 – 0027.

European Commission, Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person (recast) from 4. 5. 2016.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 604/2013 ze dne 26. června 2013, kterým se stanoví kritéria a postupy pro určení členského státu příslušného k posuzování žádosti o mezinárodní ochranu podané státním příslušníkem třetí země nebo osobou bez státní příslušnosti v některém z členských států, Úř. Věst. L 180/31.

Nařízení Rady (ES) č. 343/2003 ze dne 18. února 2003, kterým se stanoví kritéria a postupy pro určení členského státu příslušného k posuzování žádosti o azyl podané státním příslušníkem třetí země v některém z členských států, Úř. věst. L 50.

Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 6. června 2013 (žádost o rozhodnutí o předběžné otázce Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) — Spojené království) — The Queen, na žádost: MA, BT, DA v. Secretary of State for the Home Department (Věc C-648/11).

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/115 ES z 16. 12. 2008 o společných normách a postupech v členských státech při navrácení neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí, Úř. Vest. L 348/98.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/32/EU ze dne 26. června 2013 o společných řízeních pro přiznávání a odnímání statusu mezinárodní ochrany, Úř. Vest., L 180/60.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/33/EU ze dne 26. června 2013, kterou se stanoví normy pro přijímání žadatelů o mezinárodní ochranu, Úř. Vest. L 180/60.

Směrnice Rady 2003/9/ES ze dne 27. ledna 2003, kterou se stanoví minimální normy pro přijímání žadatelů o azyl, Úř. Vest. L 31.

Směrnice Rady 2003/86/ES ze dne 22. září 2003 o právu na sloučení rodiny, Úř. věst. L 251.

Směrnice Rady 2005/85/ES ze dne 1. prosince 2005 o minimálních normách pro řízení v členských státech o přiznávání a odnímání postavení uprchlíka, Úř. věst. L 326.

Dokumenty UNHCR

UNHCR, *Guidelines on International Protection No. 2: "Membership of a Particular Social Group" Within the Context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees*, 7 May 2002, [accessed 14. 04. 2017], <http://www.refworld.org/docid/3d36f23f4.html>.

UNHCR, *Guidelines on International Protection No. 5: Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, 4 September 2003, HCR/GIP/03/05, [accessed 14. 04. 2017], dostupné z: : <http://www.refworld.org/docid/3f5857684.html>.

UNHCR, *Guidelines on International Protection No. 6: Religion-Based Refugee Claims under Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees*, 28 April 2004, HCR/GIP/04/06, [accessed 13. 04. 2017], <http://www.refworld.org/docid/4090f9794.html>.

UNHCR, *Guidelines on International Protection No. 7: The Application of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees to Victims of Trafficking and Persons At Risk of Being*

Trafficked, 7 April 2006, [accessed 14. 04. 2017],
<http://www.refworld.org/docid/443679fa4.html>.

UNHCR, *Guidelines on International Protection No. 8: Child Asylum Claims under Articles 1(A)2 and 1(F) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol relating to the Status of Refugees*, 22 December 2009, HCR/GIP/09/08, [accessed 11. 04. 2017], dostupné z:
<http://www.refworld.org/docid/4b2f4f6d2.html>.

UNHCR, *Guidelines on Policies and Procedures in Dealing with Unaccompanied Children Seeking Asylum, February 1997*, [accessed 29. 04. 2017], dostupné z: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3360.html>.

UNHCR, *Příručka k postupům a kritériím pro určování právního postavení uprchlíků v souladu s Úmluvou z roku 1951 a s Protokolem z r. 1967 týkajících se právního postavení uprchlíků* (doplněné vydání), [online]. Ženeva: UNHCR, 1992 [cit. 08. 04. 2017]. Dostupné z: www.unhcr-centraleurope.org.

UNHCR, *Refugee Family Reunification. UNHCR's Response to the European Commission Green Paper on the Right to Family Reunification of Third Country Nationals Living in the European Union (Directive 2003/86/EC)*, February 2012, [accessed 28. 05.2017], dostupné z:
<http://www.refworld.org/docid/4f55e1cf2.html>.

UNHCR, *Refugee Children: Guidelines on Protection and Care*, 1994, [accessed 28. 05.2017], dostupné z:
<http://www.refworld.org/docid/3ae6b3470.html>.

UNHCR, *RLD4 - Interviewing Applicants for Refugee Status*, 1995, RLD4, [accessed 05. 04. 2017], dostupné z:
<http://www.refworld.org/docid/3ccea3304.html>.

UNHCR, *Směrnice politiky a postupů při jednání s dětmi bez doprovodu žádajícími o azyl*, Ženeva, 1997.

UNHCR, *UNHCR Note on Refugee Claims Based on Coercive Family Planning Laws or Policies*, August 2005, [accessed 12. 04 2017], dostupné z: <http://www.refworld.org/docid/4301a9184.html>.

Legislativa České Republiky

Zákon č. 325/1999 Sb. o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb. o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Abstrakt

Předkládaná diplomová práce se zabývá ochranou dětí v mezinárodním uprchlickém právu. Postavení žadatele žádajícího o mezinárodní ochranu upravuje na poli mezinárodního práva primárně Úmluva o právním postavení uprchlíků (Ženevská úmluva). Nicméně, tato úmluva se nijak explicitně nezabývá specifickým postavením, ve kterém se nachází dítě žádající o mezinárodní ochranu. Přijetím Úmluvy o právech dítěte (CRC) došlo k potvrzení širokého katalogu základních občanských, politických, ekonomických, sociálních a kulturních práv dítěte. Mezi těmito právy je obsaženo i právo dítěte žádajícího o mezinárodní ochranu, aby obdrželo potřebnou ochranu a humanitární pomoc při využívání všech svých práv stanovených úmluvou nebo jinými dokumenty v oblasti mezinárodního práva lidských práv. CRC pak mimo jiné obsahuje i čtyři základní principy, odstranění diskriminace, právo na život, přežití a rozvoj, respektování názoru dítěte a princip nejlepšího zájmu dítěte.

Cílem této práce je zjištění zda a jakým způsobem ovlivnila CRC a v ní obsažený princip nejlepšího zájmu dítěte, postavení dítěte žádajícího o mezinárodní ochranu v rámci mezinárodního uprchlického práva.

Práce je rozdělena do čtyř kapitol, přičemž první dvě kapitoly se zabývají historickým vývojem mezinárodní ochrany dítěte a vývojem uprchlického práva.

Třetí kapitola spojuje předchozí dvě kapitoly a zabývá se samotnou ochranou dítěte v mezinárodním uprchlickém právu. Zde se dochází k závěru, že CRC že ovlivňuje postavení dítěte žádajícího o mezinárodní ochranu v několika směrech. Zaprvé, poskytuje základní procedurální záruky v procesu uznávání dítěte uprchlíkem. Zadruhé, představuje interpretační pomůcku při aplikaci definice uprchlíka v rámci posouzení jednotlivých žádostí dětí o mezinárodní ochranu. Zatřetí, princip nejlepšího zájmu dítěte lze chápat jako základ pro udělení doplňkové ochrany, a to v situaci, kdy dítě požádalo o mezinárodní

ochranu a nesplnilo některý z relevantních důvodů pro udělení mezinárodní ochrany, ale návratem do země původu by mu hrozila závažná újma a nebylo by to v jeho nejlepším zájmu. Začtvrté, vliv CRC a principu nejlepšího zájmu dítěte byl zkoumán i v případech aplikace možných způsobů trvalých řešení situace dítěte – žadatele o mezinárodní ochranu. I v těchto případech bylo zjištěno, že princip nejlepšího zájmu dítěte musí být prvořadým hlediskem.

Poslední kapitola se zabývá ochranou dítěte žádajícího o mezinárodní ochranu na úrovni Evropské Unie (EU). Postupně jsou zkoumány a analyzovány směrnice a dublinské nařízení jednotného azylového systému EU. Na princip nejlepšího zájmu dítěte je sice odkazováno v každé směrnici i dublinském nařízení, nicméně lze sledovat tendence k restriktivnímu přístupu k právům dětí žádajících o mezinárodní ochranu, konkrétně v navrhovaném změně dublinského nařízení. Tato sledovaná tendence je v rozporu s normami stanovenými v CRC.

Abstract

This thesis deals with the protection of children in international refugee law. The status of a person seeking international protection under international law is primarily regulated by the Convention Relating to the Status of Refugees. However, this Convention does not expressly address the specific situation of the child asylum seeker. By adopting a binding Convention on the Rights of the Child (CRC), the broad catalogue of basic civil, political, economic, social and cultural rights of children has been confirmed. It includes the right of a child seeking international protection to obtain the necessary protection and humanitarian assistance when the child wants to exercise its rights under the CRC or other conventions of international law of human rights. CRC includes, inter alia, four fundamental principles, the elimination of discrimination, the right to life, survival and development, respect for the child's position and the principle of the best interests of the child.

The goal of this thesis is to determine whether and how the position of the child seeking international protection under the international refugee law has been influenced by the CRC and by the principle of the best interests of the child.

The thesis is divided into four chapters, the first two chapters deal with the historical development of the international child protection regime and the development of international refugee law.

The third chapter links the previous two chapters and deals with the protection of the child under international refugee law itself, concluding that the Convention on the Rights of the Child affects the status of a child seeking international protection in several ways. First, it provides procedural safeguards in the process of recognizing the child as a refugee. Second, it provides an interpretative tool in applying the refugee definition in the

assessment of the child's application for international protection. Third, the principle of best interest of the child might be understood as the basis for granting subsidiary protection, in a situation where a child has applied for international protection, has failed to fulfil one of the required reasons for granting international protection, but a return to the country of origin would pose a risk of a serious harm or it is not in the child's best interest. Fourth, the impact of the CRC and the principle of best interest of the child was investigated in cases applying the durable solutions for refugees. Even in these cases, it was determined that the best interest of the child has to be the primary consideration.

The final chapter of this thesis deals with child protection under refugee law at the European Union level. The directives and the Dublin Regulation of the Common European Asylum System are reviewed and analysed. The principle of the best interest of the child is referenced in each directive and the Dublin Regulation, nevertheless, there is also a tendency to restrict the rights of children seeking asylum, especially in the provisions of the proposed recast of the Dublin Regulation. This tendency runs in opposition to prevailing norms of the CRC.

Anglický název práce

The Protection of Children in International Refugee Law

Klíčová slova

Uprchlícké právo

Ochrana dětských práv

Princip nejlepšího zájmu dítěte

Keywords

Refugee law

Protection of children rights

Principle of the best interest of the child